

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VI. ÉVFOLYAM.

1891. szeptember 25.

VII. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Széchenyi emlékezete.

(Születésének évszázados fordulójára.)

Magyarország szeptember 21-én kegyeletes ünnepet ült. Széles e hazában egy név hangzott milliók ajakán, a mely mindnyájunk kebelében megrezegtette a kegyelet és a hálaérzelem húrjait, egy név, a melynek hallatára mély hódolattal kalapot emelünk s a melyet ezer áldás kíséretében említ minden magyar ember: Széchenyi István neve. Ez a férfiú, a kinek emlékét születésének századik évfordulóján megszenteltük, már most is, noha halála óta csak három rövid évtized múlt el, emberi mértéket fölülmúló nagyságban tűnik fel szemeink előtt. Oly nagyra és magasztosnak látjuk gróf Széchenyi István fényalakját, mintha egy évezrednek nagyító és dicsőítő távolsága választaná el tőlünk. Azt a dicsfényt, mely Széchenyi homlokát övezi, nem a monda, az évszázadok gyermeke, fűzte, hanem oly jelességekből, oly tettekből alakult, a melyeknek szemtanúi voltak a mi kortársaink közül akárhányan. Széchenyi István Istentől ihletett prófétája volt a magyar nemzetnek. Őt is, mint a szentírás lánglelkű látnokait, a bajban, veszedelemben leledző népe megmentésére küldötte az Isten. Ő is szerette népét egész a rajongásig, e szeretetének betegje, halottja lett. Biztatta, intette, fedtte, oktatta nemzetét mint hajdan a próféták, jós lélekkel fellebbentette a jövő fátyolát s megmondta előre népének sorsát; s mint a prófétákat, őt is félreismerték az ő kortársai és csúfot űztek belőle. Mi pedig, az utóbb született emberöltő, tegyük jóvá atyáink e hibáját. Állítsuk magunk elé Széchenyi Istvánt a maga teljes nagyságában. Tekintsünk fel a hőroszhoz; szoktassuk szemünket ahhoz a fényhez, a mely tőle kisugárzik, okuljunk, buzdúljunk, lelkesüljünk az ő magasztos példáján és rójuk le a kegyelet adóját Magyarországnak újjáalkotójának.

Ott emelkedik Széchenyi István érekszobra az ő legnagyobb alkotásai, a magyar tudományos akadémia, a lánczhid s a dunagőzhajózás csomópontján. Amde ez a szobormű néma és holt bronztömb marad az avatatlanoknak; és titkon bár, de ezer nyelvvvel szól azokhoz, a kik ismerik hazánk történetét az utolsó hetven esztendőben. Ezeknek fennen hirdeti, hogy az a férfiú, a kit ábrázol, felrázta nemzetét, a melyre három század óta a balsors sujtoló karja nehezedett, tétlen merengésből, aléltságából s meg tudta vele értetni történeti rendeltetését a jövőben; hogy az a férfiú kigyógyított egy népet sinlődéséből és duzzadó

életerőt öntött belé; hogy az a férfiú egymaga többet lendített a magyar nép sorsán, mint a mennyit a nép milliói együttesen egy évszázad alatt lendíthetnének. És hogy az érczszobor e titkos nyelvét mindörökké megértsék e hazában, ezt eszközölni a mi feladatunk, a kik hivatva vagyunk a szent hazaszeretetet csepegtetni az ifjú nemzedék fogékony szívébe, a kiknek rendeltetése a múlt idők megszentelt örökségét a jövő emberöltő birtokába juttatni.

Adjunk hálát az Istennek, hogy megajándékozta nemzetünket evvel a nagy férfúval, a kinek életefolyása még a kishitűekben is képes felépíteni az emberi nagyságban és méltóságban való hitet, a kinek példája mindig a legbiztosabb eszköz lesz, a mivel az ifjúságban a haza iránti áldozatkészség és lelkesedés szent tüzét fel lehet éleszteni. Széchenyi István emléke legyen áldott örökkön-örökké!

R. V.

A tanító- s tanítónőképzésről.

I.

Utolsó időben, úgy látszik, napi kérdéssé vált hirlapirodalomban és szakülésekben egyaránt a tanítóképzés szellőztetése. S valóban csak örülni lehet annak, hogy eme fontos ügy fölötti eszmecserének szükségességét érzik nemcsak a tanügynek munkásai, hanem a távolabb álló körök is, mert ez bizonyítja, hogy a tanítói hivatást lassankint mind szélesebb körben kezdik méltányolni, s belátni azt, hogy a gyermekkorban nyert behatások sokkal tartósabbak egész életünkön át, s hogy a tanítónak jó vagy rossz alkalmazkodása a nevelés-tanításnál következményeiben sokkal fontosabb egyesek, családok s így közvetve az egész nemzet jövőjének irányításánál, mintsem azt első pillanatra s felületesebb gondolkodás után csak gyanítanók is. Kell tehát okvetetlenül, hogy a társadalmi élet eme nagy fontosságú tényezőjének, a tanítónak képzése hivatásához mért arányban szabályoztassék, azaz ha kívánatik tőle, hogy másokat a szó legnemesebb értelmében nevelni és tanítani tudjon, úgy adassék meg neki megfelelő előképzés is a nevelés-tanítás mikéntjének keresztülvitelére.

Sokat tanultam, sokat olvastam s gondolkodtam arról, s 15 évi tanítói gyakorlatom alatt sok észleletet is tehettem arra nézve, miben kulminál tulajdonképen a tanítói hivatás, miképen kell e magasztos pályát legméltóbban betölteni s milyen legyen az előképzés, mely e magasztos hivatás betöltésére képessé teszi a vállalkozót. Előre is megjegyzem, még pedig mint lényeges körülményt, ítéleteim esetleges felülbírlásánál, hogy tanítónak nem kényszerűségből lettem, hanem csupán és egyedül hivatásszeretet vezérelt pályaválasztásomhoz, s azért, mikor egyben-másban szigorúbb ítéletet hozok, avagy tapasztalataimat keserű szavakkal ecsetelem, korántsem a csalódás avagy elégedetlenség szól ki belőlem, hanem egyszerűen törekvés annak kimutatására, hogy a jelenlegi állapoton segíteni kell, a jelenlegi szokásokat megváltoztatni az intéző körök elodázhatatlan kötelessége.

A tanítói hivatásnak meghatározását, s az annak megfelelő előképzés igen észszerűen okadatolt módozatait olvastam a múlt év nyarán az „Egyetértés“ tanügyi rovatában; egy tanfelügyelő írta a cikket, tehát olyan ember, aki a népoktatásügyet közvetlenül bár, mind a melletti bizonyos magasságból, mintegy madártávlatból bírálhatja, tapasztalatai sokoldalúak, a mai kor általános követeléseit ismeri, az egész népoktatásügynek hiányait is inkább veszi észre, mint egy oly ember, ki a tanügyi munkásai között működve, a tömegben nem emelkedhetik annyira felül, észleletei csak a részletekre vonatkoznak s így ítéleteit sem általánosíthatja oly közvetlenséggel. Ki volt emelve e cikkben az, hogy a tanítási pályán magasabb általános műveltségre és mélyebben érző szívre van szüksége az embernek, mint bármily más pályán a világon, mert hiszen csak arra kell gondolni, mily tapintat, ügyesség, megfigyelő képesség, lélektani ismeret kell ahhoz, hogy a gyermekben rejtő szellemi tehetségeket életre keltsük, milyen tudomány kell ahhoz, hogy a felébresztett erőket tervszerűleg és fokozatosan fejlesszük és új meg új ismeretekkel gazdagítsuk; a lélek működésének mily alapos ismerete kell ahhoz, hogy a nevelést és tanítást alkalmazni tudjunk minden egyes gyermek individualitásához, lévén minden gyermek önmagában egy mikrokosmos, világ kicsiben, rendszerint teljesen különböző minden egyes társától; végül milyen nemes szív és megállapodott jellem kell ahhoz, hogy a jellemesség és fenkölt gondolkodás alapjait példaadás és tapintatos útbaigazítások által rakjuk le. Mondom, csak erre kell gondolni, hogy rögtön belássuk, miként eme eredményeiben nagy horderejű hivatás betöltéséhez igen komoly irányú és alapos előkészítés szükséges, s azért nem elégszik meg az illető cikk írója különösen a jelenleg gyakorlatban levő előtanulmányokkal, de nem elégszik meg azzal a 18—19 éves korról sem, melyben jelenleg akárhány tanítójelölt oklevéllel kezében világgá indul, gondolván, hogy már most neki állhat az emberképzés nagy munkájának, holott tapasztalatlansága és fiatalsága mellett minden mást jobban tudna talán elvégezni, mint éppen a nevelés-tanítás cél tudatos és nehéz munkáját. Akik pedig úgy a kort, mint az előtanulmányokat mégis elegendőnek tartják a jelzett munkakör ellátására, azokban nem volt soha komoly és tiszta törekvés arra nézve, hogy a nép művelődésének színvonala emeltessék, avagy legalább nem voltak tisztában aziránt, hogy milyen kellékek kívántatnak ehhez. Czikkiró szerint ma azon a ponton állunk, miként a tanítói pályára való előkészítésképen mindenekelőtt a középiskola összes osztályainak elvégzését, továbbá a két évi tanfolyamra berendezett tanítóképzőnek látogatását, azután két évi gyakorlatot és végre ezen tanulmányok alapján a tanítóképesítő vizsgának a letételét multhatlanul kell követelnünk.

Ez, és csakis ez fogja emelni a tanítói állás tekintélyét, ebből fog következni a tanítói hivatásnak megbecsülése és ez fogja kényszeríteni az államot és társadalmat, hogy a tanítót munkájához képest dotálják is.

Mindazon ellenvetéseket, melyek ez ellen bármi okból felhozhatók, mint figyelembe nem vehetőket, elsöpri azon nagy feladat fontossága,

melyet az emberképzés fogalma és az ember rendeltetése a társadalomban és az államban foglal. Még a pénzkérdés sem jöhet itt tekintetbe, mert ezen czélra a pénznek hiányozni nem szabad

Eddig a czikkíró tanfelügyelő álláspontja.

Erdeklődéssel olvastam továbbá ugyancsak m. é. aug. 18. és 19.-én a tanítóképző-intézeti tanárok orsz. egyesülete által megtartott gyűlésnek határozatait is, melyek szintén a tanítók alaposabb képzésére törek-szenek, s melyek valóban sok igen szép eszmének keresztülvitelét tűz-ték ki czélul. A tanulók felvétele, a képző-intézeti tanterv módosítása, a gyakorlati kiképzés s a tanítóképesítő vizsgálatok kérdése mind meg-annyi pontok, melyeknek kimerítő és részletes kidolgozása s ennek alapján az 1868-ki népoktatási törvénynek revíziója tanügyi kormá-nyunknak okvetetlenül legsürgősebb teendőit képezi; azonban, ha össze-hasonlítom a fenti egyesület által hozott határozatokban foglaltakat a tapasztalatból levont azon következtetésekkel, melyeket az általam vá-zolt czikk tanfelügyelő írója értekezése folyamán felállít: úgy kény-telen vagyok utóbbinak (a tanfelügyelőnek) álláspontjára helyezkedni, s nézeteit az előbbieknél helyesebbnek nyilvánítani.

Nézzük a dolgot közelebbről, s állapotjunk meg mindjárt az első pontnál, mely a képző-intézeti tanulók felvételéről szól.

A tanítóképző-intézetekbe való felvételre nézve a tanári közgyűlés azt indítványozza, hogy abba csakis a felső népiskolát, továbbá a polgári vagy középiskola IV. osztályát sikerrel végzett 15—18 éves tanulók vétessenek fel, kik azután a képző-intézet három évfolyamán keresztül főképen az általános ismeretek elsajátítására vezetgetnének, a negyedik év pedig a pedagógiai képzés éve lenne. Ilyenformán a tanítói pályára lépés 19—22 éves korban történnék; oklevéllel kézben kiki átveheti a sors által neki juttatott iskolát, hogy ott szerzett ismereteivel meg-kezdje a legszentebb, a legmagasztosabb rendeltetés teljesítését.

Azonban tekintsük a dolgot még közelebbi szempontból. A nép-oktatási törvény értelmében a gyermek 6 éves korban tankötelezett lévén, 6 éves kortól 10 éves korig elvégzi az elemi iskola négy osz-tályát, akkor átmegy a polgári vagy középiskolába, s így előtanul-mányai végeztével 14 éves korban volna képes a képző-intézetbe való átlépésre. Ha később végezi a négy osztályt, úgy annak a jele, hogy vagy testileg vagy szellemileg gyenge s akkor nem való a tanítói pályára, tehát ily növendékről itt nem beszélhetünk. A tanári közgyűlés javas-lata azonban határozottan kimondja, hogy a 15 évesnél fiatalabb tanuló nem lenne képes a többivel haladni, azért az fel nem vehető, mit tegyen tehát a 14 éves fiú, ha képző-intézetbe még fel nem veszik, s a ki-szabott előtanulmányokat már elvégezte? Kénytelen tehát vagy ismé-telni a 4. osztályt, vagy az 5.-be járni, ami azonban mindenesetre idő-veszteség az illetőre nézve. És minél idősebben kerül a tanítóképzőbe, annál több időt veszített, mert hisz pl. 18 éves koráig mivel töltötte az időt, ha nem járt iskolába? Ha járt, úgy: vagy rossz tanuló volt s így néhány osztályt ismételnie kellett, vagy pedig talán végezte is a gimnáziumot, s akkor minek még 4 évig a képzőbe járni, melynek 3 első évfolyamában úgylis csak az ismeretterjesztő tantárgyakat ta-

nulja, lehet hogy még kisebb terjedelemben, mint a gimnáziumban tanulta, így tehát a pedagógiai tárgyak kivételével újat nem tanul, következésképp vesztegeti az időt.

De tegyük fel mármost, hogy valaki annak rendje s módja szerint egy évi idővesztéssel 19 éves korában végezte el a tanítóképzőt, valjon el lehet-e gondolni, hogy egy 19 éves ifjú vagy leány elég komoly a feltétlen komolyságot igénylő tanítói pályát ellátni? Valjon kaphatott-e az aránylag rövid idő alatt (a pedagógiai képzés éve csak a 4. évfolyam) elég utasítást arra nézve, miképen kell a szerzett ismereteket pedagógiai tapintattal a gyermeknevelésnél érvényesíteni? Szereshetett-e elegendő tájékozottságot általában is a neveléstudományok terén, fogja-e tehát sikeresen megoldhatni nehéz feladatát keveset mondó gyakorlatával, meglehetősen felületes képzésével? Azt hiszem, minden velem együtt komolyan gondolkodó nemmel fog ezen kérdésekre felelni s különösen felel így akkor, ha teljes tudatában van a fennebb ecselelt tanítói hivatás fontosságának s annak, hogy a nevelő tanítónak valóban nagyfokú értelmi és akaratfejlettséggel kell bírnia, mivel pedig egy 19 éves tapasztalatlan fiatal ember nem rendelkezhetik. Ha ellenben a 18 éves korban való felvételt tekintjük, úgy a 22 éves végzett tanítójelöltben meg lehetne ugyan az értelmi fejlettség, de maga az egyén, előbb kifejtettem okoknál fogva, bizonyára nem lesz nagy nyereség a tanügyre nézve.

Ezért van, hogy én a tanítóképzést illetőleg határozottan helyeslem az általam első helyen vázolt javaslatot, mely szerint a tanítói pályára lépőktől is megkívántassék a középiskolai 8 osztály elvégzése, ami a 4 évi előképzés és 3 évi képző-intézeti képzés között (a negyedik gyakorlati évfolyamot nem számítva) csak 1 évi többletet mutat, mely többlet azonban az előbb kifejtett 1 évi idővesztés által éppen pótoltatik, mert rendes körülmények között 18 éves korában végezi az ifjú a középiskolát is, meg a képző 3 évfolyamát is. S eltekintve attól, hogy középiskolák majdnem minden nagyobb városban vannak, s így könnyebben hozzáférhetők, mint a képzőintézetek, még más előnye is volna a középiskola kötelező végeztetésének; ugyanis míg a négy évfolyamú előiskolában a tantárgyakból egy teljes egész nyújtatik, mely a képző 3 évfolyama alatt újból előlről kezdve, aránylag nem bővíthető valami nagyon, s így 7 év alatt ugyanazt kétszer tanulja az ifjú, tanulmányai tehát nem folytonosan bővülők, hanem megszakítottak s ismétlődők: addig a középiskola 8 évre osztja be tananyagát, kétszer nem igen tanítja ugyanazt, legföljebb egyik felsőbb osztályban kibővíti s jobban kimeríti, amit az alsóban megkezdett; amellett, mivel kiválólag a nemzeti irodalmat, a világirodalomról is ad tág ismeretet, a földrajz és történelem bővebb alapon kezeltetik, szóval az általános képzés itt sokkal szélesebb körű.

Ilyen széleskörű általános képzés elsajátítása és az érettségi vizsgálat letétele után következnek a képzőintézeti negyedik év helyett a két évig tartó pedagógiai kiképzés, melynek tartama alatt nem kellene a szaktudományokon kívül egyéb tudománykört művelni s így csupán a tantárgyak tanításának módszerére, a népoktatási törvénynek beható

ismertetésére, a részletes tantervkészítés módjaira s a tanítói egyéb feladatok megoldásának képesítésére kellene a tanítójelölteket vezetni. Látni való tehát, hogy csak itt volna 1 évi különbség a jelenleg gyakorlatban levő és az itt vázolt tanítóképzés között, a tanítójelölt ilyenformán is 20 éves korában készen volna tanulmányaival; de mindenestre úgy társadalmi műveltsége mint pedagógiai képzése alapján sokkal magasabban állana a mai fiatal néptanítók fölött, kik bizony kevés kivétellel vajmi gyakran jönnek összeütközésbe a társadalmi rend és illem szabályaival.

Még csak az volna megjegyzendő, hogy a képesítő oklevél az illető részére csak akkor volna kiadandó, ha egy vagy két évig működött, s a gyakorlati tanítás körében való jártasságát egy vizsgálattal bizonyítja be, oklevelébe a tantárgyakból nyert osztályzatai az érettségi bizonyítvány alapján volnának átveendőek, a neveléstudományokból pedig a két évi pedagógiai tanfolyam alatt szerzett érdemjegyei.

Igy előkészítve a tanítói pályára, remélni lehetne, hogy a kezdő tanítók is teljesen átérzik és átértik hivatásuk fontosságát, s annak tudatában lépnek át a gyakorlat terére, hogy elegendő utbaigazitások és utasítások birtokában nem kell kapkodniok s a bizonytalanság érzetével próbálgatniok, kockáztatva az eredményt: a rájuk bízott anyag cél tudatos, tervszerű kiművelését. Így volna elérhető az is, hogy a tanítói állás a társadalomban is tiszteltebbé válnék, s mint ilyen jobb javadalmazásban részesülne, mert mindenkinek be kellene látnia, hogy a legnemesebb munka, az emberképzés lelkiismeretesen végzett munkája, nem lehet egyenlően osztályozva s következésképpen egyenlően díjazva a hivatalszolga munkájával.

De hogyan szerveztessék eme reformok megvalósulása esetén a tanítónők képzés?

Igen helyes a képző-intézeti tanárok orsz. egyesületének ama nyilatkozata, hogy a tanítók és tanítónők képzésében nem kíván semmiféle különbséget tenni, mindkettő egy pályára készülvén, egy munkakör betöltését tűzvé ki célul, egyenlő elbánásban is részesítendő; itt már nem szükséges tekintetbe venni a nemi sajátlagosságokat, mint azt az alsóbb iskolákban tenni kell. A pedagógiai képzés tehát teljesen egyenlő legyen; az általános képzést azonban nem lehet egyformán követelni azon egyszerű oknál fogva, mely szerint középiskoláink mind-ekkorig nincsenek nyitva a leány növendékek számára. Itt tehát úgy kellene változtatni a dologon, hogy a leendő tanítónőkre nézve kötelezővé kellene tenni a felsőbb leányiskolák teljes végzését, ennek tantervét a női rendeltetés és a magasabb műveltség tekintetbe vételével olyképen kikerekíteni, hogy a hat évfolyam alatt a klasszikus nyelvek kihagyásával körülbelül annyi volna eltanítandó, mint a középiskolában 8 év alatt, amit azért is lehetne elérni, mert a 16 éves leány, ha egészséges testalkatú, bir körülbelül oly értelmi és testi fejlettséggel mint a 18 éves ifjú. A pedagógiai tanfolyam a leányoknál 3 éves lehetne, mely idő alatt az általános ismeretek is bővítették még; a többi követelmények pedig, mint már említém is, legyenek ugyanazok, mint a férfitanítók kiképzésénél.

II.

A tanítóképzés ügyének ez idő szerinti széleskörű tárgyalása alkalmából nem látszik fölöslegesnek hozzászólni a *tanítónőképzés* ügyéhez is, annál is inkább, mert a figyelmesen szemlélő e téren általában sok visszásságot és hiányt vehet észre, melyeket pedig okvetetlenül helyre kell pótolni, ha megakarjuk szüntetni az ezekből keletkező bajokat.

Olvashatjuk igen gyakran, és pedig a napi lapokban és tekintélyes szaklapokban egyaránt, hogy a nőtanítók alkalmazása ellen egy nagy párt küzd állhatatosan, még pedig azon megokolással, hogy a tanítónőnek sem fizikai sem szellemi ereje nem elég nagy a nevelés-tanítás fáradságos munkájának végzésére; úton-útfélen vettetik szemére, hogy hivatásáért általában nem tud lelkesedni, s azt csak kényelme biztosítása forrásául tekinti, a kötelességérzetet nem ismeri, a komoly önképzést nem kívánja, egyesületi életben, szakfelolvasásokon részt nem vesz, sőt még „ki is neveti“ az oly férfikollegákat, kik hivatásuk fontosságának tudatában a szent czélnak áldozzák fel összes munkásságukat. A társadalomban helyüket megállani nem igen tudják, mert önállóságuk révén saját maguk részére sokkal többet követelnek embertársaiktól, mint amennyit azok nekik megadni hajlandók; sokkal több jogot bitorolnak, mint a mennyi őket megilleti; igazi nőiességükből kivetkőznek, azért azután nem részesülnek annyi tiszteletben s becsülésben, mint ahogy azt állásuknál fogva megérdemlenék. Működésüket illetőleg is igen sok a panasz; munkájukat a felületesség, a kapkodás, szeszélyesség bélyegezi; türelem, kitartás, a dolgok mélyreható megfontolása, továbbá tervszerűség, alaposág és öntudatosság az eljárásban náluk hiába kerestetik: mindazoknál fogva azután általában az mondatik ki róluk, hogy „a nő az iskolában legkevésbé van helyén.“

S jőlehet magam is nő és tanítónő vagyok, még pedig olyan, aki a felsorolt vádak legnagyobb részét nem veszem magamra, mert lelki ismeretem szava szerint kötelességeimet híven teljesítem: mindamelltt sajnálattal bár, de kénytelen vagyok kijelenteni, hogy igenis társnőim legnagyobb része ilyen lehet, mert különben nem hangzanék a panasz oly általánosan. Kivéve néhány igazán lelkes és ügybuzgó tanítónőt kik nemcsak saját munkakörüket végzik szeretettel, hanem még társnőik jó hírét is kívánják fönntartani azzal, hogy nevükben és értük úgy szóval mint tettel dolgoznak, valóban sok lehet köztünk a selejtes, s olyan, kiknek főczéljuk igazán csak a diszes öltözék s főtőrekvésük magukat csinosítva, a társaságban szerepet vinni, könnyen élni, mulatni s legkevésébbet gondolni tulajdonképeni választott életczéljukkal.

Amde ha jobban meggondoljuk a dolgot s a tények fonalán visszamenve, az eredmények okai után kutatunk, úgy bizony ki kell mondanunk azt is, hogy az a sok szerencsétlen tanítónő nem azért nem tudja megállani helyét, mert arra nő általában képtelen, hanem főképen mert ma még maga a tanítóképzés is helytelen irányú, tehát a vádak legnagyobb része nem a tanítónőkre, hanem az azokat képező intézetekre fordítható.

Tekintsünk csak egy oly fiatal 18—20 éves leányt, ki a képzőt

befejezve, akár az elemi akár a polgári iskolákra képesítve, az életbe kilép, s mondjuk, neki megfelelő állást kap. Ha szülei házában jó nevelést kapott, s hozzá még ha gondolkozási iránya is komoly, akkor nem kell féltetni, mert azt el nem szédíti a világ és a közélet semmiféle csillogása; de ha élénkebb véralkatú, s minthogy a képzőintézet nem sokat foglalkozik növendékeinek tulajdonképeni nevelésével, sőt a hiányos felügyelet mellett, s a mint néha előfordul, a képzőintézetnél alkalmazott tanítónők nem épen mindenben követhető és követendő példaadása után, az élénk magatartás s a hajlam a könnyelműsége még fokozódik, a képzőintézeti együttélés is száz féle alkalmat ad a képzelet csapongásainak: így kilépve az életbe, bizony vajmi kevés fiatal tanítónő tud ellentállni a kísértéseknek, beledobja magát az áramlatba, állása révén nyert szabadságokkal visszaél, s nem csudálhatni, ha vagy teljesen elszédül, vagy pedig keserűen csalódva, meghasonlik önmagával és egész környezetével, világgyűlölő lesz, s nem kíván semmiképen részt venni az emberek társaságában.

Amellett a kilépő fiatal tanítónő tanulmányaiban is kevés az igazi alaposság; a tanítási mesterségnek mibenlétéről, a tantárgyak kezelési módszeréről van ugyan egy kevés fogalma, de abszolúte semmi gyakorlat. Ezt csak az állíthatja határozottan, aki saját tapasztalatából beszél. Mit ér az az egy-két gyakorlatilag kidolgozott lecke, amit akár az elemi, akár a polgári képzőben készítettünk, s szóról-szóra betanulva, a gyakorló iskolában, avagy csak alsóbb osztályú társnőink előtt elmondottunk? A tanítóképző tanterv ugyan hetenkint ír elő ilyen tanítási gyakorlatokat, én azonban növendék koromban az egész évben mindössze kétszer tanítottam, s nem mulasztottam összes tanulmányaim alatt egy órát sem, tehát nem a véletlen osztotta ki nekem a ritka szereplést.

Ilyen tanításoknál bírálóink saját osztálytársaink voltak, azután az illető szaktanár s a gyakorló iskola tanítója. Megtörténik, utóbbi nem is épen mintatanító, tehát nem is lehet illetékes bíráló, a szaktanár nem lévén sem elemi, sem polgári iskolai tanító, hanem rendszeren öz épiskolákra képesített tanár, aki az iskolai életet csak teoriából ismeri, mint bíráló tehát szintén nem lehet teljesen mértékadó; az osztálytársakról meg nem is beszélek. Hol legyen tehát alkalma a tanítónő-jelöltnek az iskolai életet a maga valóságában szemlélhetni, a gyermeket a maga egész világában megfigyelhetni, ismerni tanulni? Ez csak ott volna lehetséges, ahol a képző mellé felállított gyakorló iskola valódi tapasztalt s kipróbált mintatanítók (s nem kezdő tanítónők) által vezetettnek, ahol a növendékek hosszabb ideig és folytonosan foglalkozhatnak a gyermekekkel, s ahol a módszertan tanítása nem középiskolákra képesített tudós tanárok, hanem szintén a gyakorlat terén kitűnt kiváló nép- vagy polgári iskolai tanítókra bíztnék, akik egész teljességében ismerik az iskolai élet minden mozzanatát; s így minden irányban képesek bő utasítást adni. Mert bizony egész más valami az az elméletben felállított eszménye az iskolának, mint amit a gyakorlatban tényleg találunk!

Innen van azután az is, hogy a gyakorlat terére kilépő tanítónő

mindezek híjával kapkod, keres, próbál, míg maga megtalálja az utat a boldoguláshoz. Igen ám, csak hogy addig százszor kiáltották ki határozatlan, szeszélyes nőnek, s munkája eredménye is pár évig koczára van téve, mert az ember bizony saját magától utbaigazitások hiányában lassan találja el a labirintusból kivezető helyes ösvényt. Még jó, ha nem veszti el türelmét a keresésben; de ha elveszti, jaj neked szegény tanítónő, hiszen te vagy az, a kinek hivatásodon kívül más jár az eszed, munkád felületes, eljárásodban sehol nincs igazi tervszerűség és önállóság, kötelességedet csak a kényszer hatása alatt végzed, csak mulatni, élvezni akarsz s nem találsz örömet és megnyugvást abban, hogy összes erőidet szentelheted a legnemesebb célnak, azért nem vágyol komoly önképzés után sem, s nincs kedved részt venni az egyesületi életben, komoly eszmecserékben, nem olvasod élvezettel a szakodba tartozó munkákat, folyóiratokat! S mindez miért? Mert nem képezték ki igazi alaposággal, nem eléggé hangsúlyozták előtte, mi lesz ezután valódi rendeltetése, nem nevelték ehhez képest, nem ápolták s nem fejlesztették benne a kötelességérzetet és öntudatosságot, s nem igyekeztek a szerénység, egyszerűség, munkásság, a kevéssel megelégedni tudás erényeit lelkében meggyökereztetni, s őt arra tanítani, hogy az ember igazán nemes élvezetet csak a komoly és céltudatos munkában tudhat találni. Amely képző ily irányban neveli már a felvételnél is jól megválasztott jelöltjeit, s itt hangsúlyozom, hogy határozottan nemesak tanítja, hanem neveli, a melyik gondosan figyel arra, hogy gyakorló iskolája mintatanító által vezetett mintaiskola legyen, ahol a jelöltek esetleg már az első évtől kezdve gyakran megfordulnak s kezdetben csak az iskola külső ügyeivel, azoknak a tanító által kezelt rendtartásával, későbbben pedig fokozatosan a belső étellel is megismerkednek, magukat a tanításban szorgalmasan és kellő szakszerű vezetés mellett gyakorolják, tanítói összejövetelekbe, módszeres gyűlésekbe minden adandó alkalommal vezetnek, sőt saját körükben önképző kört alakítva, a tanításba tartozó vagy általános érdekű tételek kidolgozása által önálló szerepléshez is szoktattnak: így vezetett tanítónőképzből kikerült tanítónők legnagyobb része bizonyára megállja helyét az iskolában is, s nem lesz alkalom a súlyos vádak egész tárházát zúdítani a szegény tanítónők felé.

Vigasztalásul azonban mondhatom legalább azoknak, a kik tanítónői hivatásukat teljes lelkiismeretességgel töltik be, hogy bizony nagy számmal ismerek tanítókat is, kik azon hibában szenvednek, melyeket szegény fejünkre olvas a közvélemény; sőt ismerek helyeket, ahol a férfitanítók kevesebb komolysággal látják el nevelő-tanítói teendőiket, mint a tanítónők, pedagógiai szaklapokat még annyit sem olvasnak mint ezek, egyesületi életben még kevésbé vesznek részt, szakkérdések megvitatásával még kevésbé foglalkoznak, mint ugyanazon községnek tanítónői, mely utóbbiak továbbképzésük tekintetében is mindig végeznek annyit, mint férfi kollegáik, ismeretkörük pedig szintén terjed valamieskével továbbra, mint hogy csak a divatról s udvarlóikról tudnának beszélni. Az ilyen tanítónők boldogulásukat azonban nem annyira a tanítónőképzen nyert kiképzetésüknek köszönhetik, mint inkább

már a családi körben kapott jó nevelésüknek, részben természetesen a képző által nyújtott ismeretkörnek is, melyet azonban az élet, szorgalmas önképzés, szemlélődés és tapasztalás tágitott ki azzá, a milyen-nél az iskola helyes irányú vezetésénél bírnunk okvetetlenül szükséges; végül köszönik boldogulhatásukat annak, mit a legjobb képzőben sem lehet megtanulni, de mire születni kell: a rátermettségnak.

Amely nő nem érzi magában a hivatásszeretetet s a tanítói pályára való rátermettséget, az ne akarjon tanítónő lenni, mert soha nem lesz belőle derék tanítónő, s csak hozzájárul ahhoz, hogy a felénk dobott vádak mindinkább meggyökerezzenek a társadalomban; aki pedig érzi, hogy lelke és szíve vonzza e nemes, e magasztos pálya felé, ahol emberszerető munkájával ezeket vezérelhet az élet nagy céljainak elérhetéséhez: az ne csüggedjen, hanem elhatározásának egész erejével lépjen az emberképzés mezejére, s meg fogja látni, mikép az az öntudat, hogy életünket, erőinket s összes munkálkodásunkat embertársaink javára szenteltük, boldoggá fogja tenni még lenézett tanítónői állásában is.

Az intéző köröket pedig arra kérjük, hogy a tanítónők jó hírnevének megóvása okából változtassák meg a mai tanítónőképzés bevett szokásait; válaszsák meg mindenekelőtt a z a n y a g o t úgy, hogy ne a protekció, de az arravalóság adja a jövő tanítónőit; hassanak oda, hogy a képző-intézetekben nyerjen tért az alaposabb, módszeresebb tanítás, arra kellően megválasztott tanárok által; a gyakorló iskola minden tekintetben mintaiskolává szerveztessék, melyben a tanítónőjelöltek az iskola vezetését minden részében elsajátíthassák; a szakképzésnél főgond fordíttassék a népoktatási törvénynek s a fontosabb miniszteri rendeleteknek minden oldalú ismeretére s adasék kellő útmutatás arra nézve, miképen kell a tantárgyak részletes tantervét elkészíteni, mert ezen munka helytelen vagy épen nem végzésén fordul meg a tanítói működés végeredménye. Követeljük az intéző körök azt is, hogy a képző intézetben a tanítónőjelölteknek igazi jó nevelés is adassék, melynél az eszményi példa ne az emancipált nagyvilági hölgy, hanem a kevés igényű s mindamelllett művelt falusi tanítónő legyen, a népnek jóltevője, őrangyala, aki szellemi vezetője legyen azon körnek, hova sorsa állította, akkor nem lesz panasz a kisasszonytanítónőkre. Ennek elérése végett azonban a képző-intézetben csupa olyan tanítónőket kellene alkalmazni, akik feladatuk magaslatán állanak, semmiesetre sem ki nem próbált fiatal erőket, akiknek képesítése csupán a fővárosi képző falai között, az úgynevezett továbbképző tanfolyamban történt; mert hiszen ezeknek sem gyakorlata sem tapasztalatai nincsenek, hogyan adhassanak tehát példát a leendő tanítónőnek, s hogyan szolgálhassanak útbaigazításokkal, mikor az iskolát maguk is csak a „Tanítók Könyvéből“ ismerik? Itt csak oly tanítónők alkalmaztatásának van helye, kiket az élet és a gyakorlat tett valódi jó néptanítókká, s kik a gyermeknevelést és tanítást minden ágazatában alaposan s közvetlen szemlélet útján ismerik; ezért a pedagógiai képzéshez főképen a vidéken kitűnőeknek bizonyult, példás magaviseletű tanítónők volnának kiválasztandók, esetleg képzőintézeti

tanítónői vizsgálat letételére kötelezendők. A tudományos képzés bizas-sék azonban továbbra is egyes kiváló tanárookra, akik igazi és szigorú alapossággal vezetik és ehhez szoktatják a növendékeket. A tanítónők előbb jelzettel előléptetése buzdítólag hatna az egyesekre, elismerés szavaztatnék a kiváló szorgalomnak, s a tanítóképzői körön kívül eső tanerők nem részesülnének oly feltűnő mellőzésben, mint az a mostani gyakorlat mellett történik.

Végül nem lehet eléggé ajánlani, hogy a tanítónő jelöltekben a tisztaság, rend és pontosság érzéke lehetőleg fejlesztessék, s e három tulajdonság mindenütt, de főképen kézimunkájuknál jusson érvényre, mert ki lehet mondani azt is, hogy népiskoláinkban a kézimunka-tanítás rendszertelensége és elhanyagolása nagy mértékben hozzájárul azon vélemény megszilárdításához, hogy a tanítónő munkája épen nem ki-elégítő, nem eredményezvén még azt sem, hogy a vezetésére bízott leány gyermekek a nő életével mintegy összeforrt női kézimunkát meg-kezdveljék, s azt a maguk és mások örömére és hasznára gyakorolni tudják.

Nemessányi Adél.

A felvételtől és a felvételi vizsgálatokról.

Őseredeti emberi gyengeség már az, hogy működésünk sikertelen-ségének okait másban szeretjük keresni. A főiskola, ha kellő ered-ményt felmutatni nem tud, a baj forrását a középiskolában, ez ismét a népiskolában keresi. A népiskola ismét másra utal. Ott vannak, mint bűnbak, a népiskola működését gátló társadalmi tényezők, de főképen a tanítóképző-intézetek. Nagyon természetes, hogy a tanítóképző is, midőn annyit nem tehet, mint a mennyit tenni szeretne, ennek okát magán kívül keresi. Nem mondom, hogy erre nincs bármi oka; de másoldalról határozott meggyőződése, hogy egész közoktatásunk szervezetében a tanítóképzők szervezése legkevésbé fogyatékos. Közoktatásunk külön-böző fokú tagjaiban hiányzik a szerves összefüggés. Hogy e hiányos-ság káros behatását a tanítóképzésre kevésbé gyakorolja, oka abban keresendő, mivel a tanítóképző a maga munkáját a legelején kezdi és így módja van a mulasztottakat sokszor észrevétlenül pótolni. Ebben rejlik szerintem a tanítóképzők legfőbb ereje; ez felfogásom szerint oka, hogy a tanítóképzők aránylag rövid életük alatt legtöbb eredményt voltak képesek felmutatni. Ha csak előre tekintünk, a ránk várakozó munka tömege tárul fel előttünk: de ha fáradságot veszünk magunknak és visszatekintünk, akkor látjuk csak, mily útát haladtunk. Látjuk, hogy az alig létezett tanítási művészet, pedagógiai szakirodalom meg-teremtett; a szakképzett tanítók egész légiója állott elő, és a mi fő, felkeltetett a társadalom és kormány figyelmé és érdeklődése a nép-nevelés iránt. Hát nem volna-e része mind ebben a tanítóképzőknek?

Mindezekből azonban nem azt akarom levonni, hogy tanító-képző intézeteink már tökéletes javítást-nem igénylő intézmények volnának. Mint minden emberi institutio, úgy a tanító-képző is, a viszonyokhoz mérten folytonosan javításra szorul. Azon hiányosságok közül, melyek-ben tanítóképzőink szenvednek, ezúttal azokról kívánok szólni, melyek

ép a fent jelzett oktatásügyi szerves összefüggés hiányából erednek. Ezek a tanítóképző-intézetbe belépni szándékozó ifjak értelmi, erkölcsi és testi fogyatkozásai.

E bajok orvoslását czélozta a nagyérdemű választmány, midőn a „felvételi vizsgálatok“ kérdését felvetette.

Elöttem fekszenek a nagyérdemű kartársak propositiói. Sajnálattal kell kijelentenem, hogy azok nagy részével egyet nem érthetek. Meg lehet, hogy ezen nagy fokú vélemény eltérés oka a kérdés felállításában is rejlik. Akár mint álljon a dolog, eltérő véleményemet a következőkben látom jónak megokolni.

A leendő tanítótól nemcsak értelmi, de talán még sokkal inkább erkölcsi és testi arravalóságot követelünk. Egy a külső meglepetések-től nem ment vizsga, még az értelmi arravalóságnak sem lehet biztos zsinór mértéke. A szokatlan légkör, a vizsgálónak egy szigorúbb hangja, esetleges komor arcz-kifejezése a legjobb növendéket is képes zavarba hozni. Ily módon megtörténhetik, hogy éppen a legarravalóbb ifjú a tanítói pályára nézve teljesen elvész. Ha még az értelmi arravalóság sem ítélhető meg a felvételi vizsgából, mennyivel kevésbé vonható abból következtetés az erkölcsi arravalóságra, a hivatás-szeretetre; sőt vannak testi fogyatkozások is, melyek csak huzamosabb együttlét után fedezhetők fel. Mindezeknél fogva határozott véleményem az, hogy a felvételi vizsga, bármily szigorú legyen is, a növendék arravalóságának mértéke nem lehet.

E kérdés szoros összefüggésben áll az általános és szakműveltség egymás iránt való viszonyának kérdésével. Az általános képzettség, kisebb nagyobb mértékben, minden pályán részét képezi ugyan a szak-készültségnek; de azzal oly szoros kapcsolatban sehol sincs, mint a tanítói pályán, és pedig ép úgy alaki, mint tartalmi szempontból. A tanítónak nemcsak azért kell reális és egyéb ismeretekkel bírnia, hogy azok műveltségének kiegészítő részét képezzék, hanem főleg azért, hogy azokat másokkal is képes legyen közölni. E képesség részint a tudás intenzivebb természete, részint az által szerezhető meg, ha a nevelő-tanító (tanár) már a közlés alkalmával tekintettel volt a végezőlra, t. i. ha a képző-intézeti oktatás a népiskolai oktatásnak valóban mintaképe volt. Ezen oktatási eljárásnak nemcsak a tanítóképző intézetekben, hanem már azt megelőzőleg is kell érvényesülnie.

A törvény a képző-intézetbe való felvételre nézve úgy intézkedik, hogy annak felvételül a közép vagy polgári iskola négy első osztálya tananyagának elvégzését tűzi ki. Öszintén megvallva, a tanítóképzőben ezen anyagnak nagyon csekély részét lehet értékesíteni, az írás és olvasásnál alig többet; mert hisz ugyis minden tárgyat elejéről kezdünk. Azonkívül ránk nézve azon hátrányos oldala is meg van, hogy ezen iskolák a fentebb hangoztatott alaki methodikai tekinteteket nem nagyon méltányolják. Mi több, a közép és polgári iskola 4 osztályában szerzett ismeretek a tanító-jelöltre nézve az általános műveltség szempontjából is csekély értékűek. Távol legyen tőlem, hogy én a közép-iskolák hivatását kicsinyeljem; de annyi áll, hogy azok nem a tanítóképzőknek, hanem saját felsőbb osztályaiknak, illetőleg közvetve a főiskoláknak,

vetnek alapot. Ezen töredék ismeretekből vajmi kevés marad meg a tanítójelöltnél.

Ez azonban a dolognak csak egyik oldala; az én szememben sokkal fontosabb annak erkölcsi oldala. A közép-, részben a polgári iskolából is, részint azok lépnek a tanítói pályára, kik anyagi eszközök hián ott tovább nem haladhatnak, részint azok, kik ott tehetség hián nem boldogúlnak. Az elsők a tanítói állást csak átmenetinek fogják tekinteni, tehát a népnevelésre nézve elvesznek; az utóbbiakból sem nagy a haszna. Ezen kívül nem hiszem, hogy a szegény ifjaknak a tehetősebbekkel való gyakori érintkezése a középiskolában a hivatás-szerű buzgóságnak a tanítói pályán nagyon előnyére válnék.

Mindezeknél fogva világos előttem, hogy a tanítóképző előiskolájául csak oly intézet szolgálhat, mely befejezett műveltséget nyújt.

Egyik első rangú napi lapunk tanügyi rovatában ezen követeléssel lépett fel egy kiváló tanfőúr, hogy a tanítóképzőbe való felvételre az érettségi vizsga képesítsen. Bármennyire óhajtanám is a népnevelésügynek az ily módon nyerendő nagy szellemi tökével való gyarapodását, más oldalról szerény véleményem szerint, még századok múlva sem jutunk oda, hogy érettségi vizsgát tett egyénekre nézve a tanítói állás nagyon kívánatos lenne. Más oldalról nem hallgathatom el azon aggodalmamat, hogy a tanítás alaki oldalaira az ily egyénekből nem sok áldás hárúlna.

Az előre bocsátottak után, a tanítóképző előiskolájául csakis a felső népiskolát vehetjük fel. A felső népiskola egy befejezett ismeretkört nyújt, az általa nyújtott ismeret anyagi, alaki és tartalmi szempontból leginkább megfelel a képzőintézeti oktatásnak. A képző-intézetek a felsőbb népiskolákból valóban a legjobb növendékeket nyernék. Valahány növendékem a felső népiskolából volt, az, ha eleinte lassan haladt is, de a tanfolyam végével a közép- és polgári iskolából kikerült növendékeknek, mondhatni, mindannyiát túlszárnyalta.

Hogy a felső népiskolából kikerülő növendékek morális és testi arravalósága, hivatásszeretete kiderüljön, hogy ismereteik alapelemei megszilárdíttassanak, hogy a zenében az alap megvettessék: elkerülhetetlenül szükségesnek tartom minden tanítóképző intézethez egy előkészítő osztály felállítását (praeparandia).

Somogyi Géza.

Az új nyugdíj törvényjavaslat és a gyakorlóiskolai tanítók.

Ama százféle baj között, a melyben népoktatásunk leledzik, a legegésőbb, a legsürgösebb intézkedésre váró a néptanítók anyagi viszonyainak igazságos, egy művelt államhoz méltó rendezése. Az 1868-iki népoktatási törvényzikk megalkotása óta az ország tanítói testülete átalakult s a réginél képzetebb, erkölcsileg öntudatosabb, az ország intelligenciájához joggal számítható, de éppen ezért magasabb igényű új tanítói nemzedék jött létre. A kormány, a felekezeti főhatóságok a kor előhaladásával, az önmaguk fejlesztette viszonyokkal helyezkedné-

nek ellentétbe, ha nagy áldozatok árán is nem törekednének a néptanítók jogos követeléseit kielégíteni. Az a körülmény, hogy a néptanítók ne éhezve, a testet-lelket lebilincselő nyomorral folytonosan küzdve teljesítsék népnevelő munkájukat, az országra nézve ép oly fontos, mint hogy a katonaság jobban elláttassék és nagyobb kedvvel végezze gyakorlatait. Tévedés azt hinni, hogy a hadseregnek a győzelmet az Uchatius-ágyú, a Mannlicher-puska s a füstnélküli puskapor hozza meg, sokkal inkább a nép nemzeti öntudata, értelmi és erkölcsi ereje, azon népé, a melyből előáll a katonaság zöme. Helyre állítván az ország pénzügyi egyensúlya, hallgattassék meg már egyszer a mi kérő szavunk is, adassék meg a mindennapi kenyér eme hadseregnek is és elégíttessenek ki a népoktatásügynek a fejlettebb kor követelte igényei.

Gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszternek hálával tartozunk azért, hogy az új nyugdíj-törvényjavaslat által a néptanítók anyagi helyzetének sebeit legalább részben gyógyítani törekszik. Ha nem is derült, de még sem oly ijesztő már a jövő képe mint eddig. Ezentúl valamivel jobb helyzet vár a tanítókra, ha hosszú és fáradtságos munkájuk után nyugalomra térhetnek s némi megnyugvással töltheti el őket az a tudat, hogy özvegyeik és árváik kevesebbet fognak szenvedni, legalább nem fognak magukra hagyatva az útszélen elpusztulni. A légszebb, a leghumánusabb dolog a védtelenekről az özvegyekről és árvákról, illő módon gondoskodni. Az elsőség e tekintetben őket illeti meg s éppen ez az a vonás, a mi ezen rövid törvényjavaslatot rokonszenvessé teszi s a mi, ha nem is feledteti, de menti hiányait.

A Tanítók Országos Bizottsága behatóan tárgyalta az 1875-iki nyugdíjtörvényt és az új törvényjavaslatot, kimutatta ezeknek ha nem is valamennyi, de legfőbb hiányait is kifejezte a néptanítóságnak jogosan támasztható kívánalmait. Főlöszlegesen tartjuk nyomról-nyomra követni a paragrafusokat, mert megjegyzéseink úgyis nagyobbobbrészt az Országos Bizottság határozataiban pontosulnának össze. Ismerve a kormányának jóindulatát, az ország törvényhozó testületének a kulturális ügyek iránti érzékét s a néptanítók anyagi ügyei iránt táplált rokonszenvét, feltesszük, hogy a mennyire a nyugdíjalap, és az ország pénzügyei megengedik, a tanítóság igényei tekintetbe fognak vétetni és ki fognak elégíttetni. Tekintve, hogy a néptanítók a 30 szolgálati évre vonatkozó igényüket csak elvileg, a jövőre nézve tartották fenn, a határozatok a nyugdíjalap megterhelése nélkül kivihetők annyival inkább, mert a számítások már, a mint látszik, oly feltételek mellett készültek, hogy esetleg engedményeket lehessen tenni. De az ország pénztárának némi megterhelése árán is szükséges, hogy az 1875-iki XXXII. t. cz. néhány drákói rendelkezése hatástalanná tétessék.

A törvényjavaslat alapelvül mondja ki, hogy a tanítók bizonyos számú szolgálati évek után teljes fizetéssel nyugdíjaztassanak, s a nyugdíj minimuma, mint az az 1875-iki XXXII. törvényben is megvan, 300 frt legyen. Bármi szép is ezen rendelkezés, a tanítóságnak csak látszatra teremt rózsás jövőt. A 300 frt csak anyagi gondokkal terhes nyugalmat adhat annyival inkább, mert a tanító, mikorra

a nyugdíjhoz juthat, mellékkeresetre képtelen és a lakástól is elesik. A 300 frtnál több fizetésüeknél pedig, mint azt a törvényjavaslat megokolása határozottan megmondja, a teljes nyugdíjból a kántori fizetés leszámíttatik. Ennek következtében nagyon kevés tanító számíthat tényleg 400 frtnál magasabb nyugdíjra, még azok sem, kiket felekezeti hatóságuk a kettős hivatal viseléséért 500—700 frtnyi díjazással lát el; őket a nyugdíjazás egyszerre a réginél jóval kedvezőtlenebb anyagi körülmények közé fogja juttatni.

A különös állapotok rendkívüli intézkedéseket igényelnek. Határozottan fentartandónak tartjuk a régi nyugdíjtörvénynek azon kedvezményét, hogy valaki, esetleg évenkénti magasabb százalék fizetése árán, teljes (tanítói) fizetésénél nagyobb nyugdíjra teheszen szert. Ez az eljárás mintegy pótolhatná azt a kárt, a mely a kántori fizetésnek a nyugdíjazás alkalmával való elvesztésével jár. Azon okok, a melyek az 1875-iki XXXII. t. cz. készítőit az említett nevezetes jog megadására bírták, ma sem szüntek meg egészen; ennek a jognak az elvétele tehát a jelen körülmények között legalább is méltánytalanság volna.

A másik körülmény, a mely úgy a tényleges állapotokat, mint a nyugdíjra való kilátásokat kedvezőbbé tenné, s az új nyugdíjtörvénynek való értéket adna, az volna, hogy a tanítók fizetésügye rendeztessék. A legtöbb külföldi államban, mint Ausztriában, a fizetésügy rendezése megelőzte a nyugdíjazását, vagy legalább egyszerre történt, illetőleg történik (jelenleg Poroszországban). A természetes sorrend megváltoztatását nálunk megokolták a tanítói nyugdíj- és gyám-alap kedvező fináncziális állapota és az 1875-iki nyugdíjtörvény türehtetlen intézkedései; de nálunk is az új javaslatnak törvényvé válása kell, hogy rövid időn maga után vonja a fizetésügy javítását, már azért is, mert ennek törvényes rendezése nélkül éppen a nyugdíj illetmény kiszabásánál (a kántori és tanítói díjazás külön választásánál) zavarok és az esetleges önkényes eljárások miatt panaszok támadnának. Ha lehet a napi lapok közlésének hinni, a közoktatásügyi ministériumban most kettőzött erélylyel dolgoznak ez ügyön. Valóban szükséges volna, hogy a Tanítók Országos Bizottsága, ha nem is élne új felterjesztéssel ez ügyben, de oda hatna, hogy a hazai tanítótság sajtója és gyűlései útján behatóan megvitassa ez ügyet és kívánságait necsak általánosán, hanem részletesen is elmondja.

* * *

A törvényjavaslat a tanítóképző-intézeteknél alkalmazott tanerőkre vonatkozólag is tartalmaz rendelkezéseket, a melyek ép oly megnyugtatók és aggodalmat keltők egyszerre, mint a tanítókra vonatkozó paragrafusok.

A javaslat hatályon kívül helyezi az 1875-iki nyugdíjtörvénynek 38. §-át, a mely a „törvényes kelléknek megfelelő nem állami nyilvános tanítóképezdek okleveles tanárainak és tanítóinak is lehetővé teszi az országos néptanítói nyugdíjintézetbe való belépést, és számukra nyugdíjat és özvegy-árva-gyámpanzt biztosít a következő

módon: *a)* 40 szolgálati év utánra 300 vagy 400 frtig évi nyugdíj biztosítható; *b)* az évek az első befizetéstől számíttatnak; *c)* érette fizetendő: belépti díjúl 25°%, évi díjúl 8°%-a a számára biztosított legnagyobb nyugdíjösszegnek“.

Nem hisszük, hogy legyen oly tanítóképző tanár, a ki sajnálni fogná ezen paragrafus halálát. Annyi bizonyos, hogy e paragrafus az ügynek ártott, mert ennek következtében nem volt mindig anyagilag előnyös változás még a tanítóra nézve sem, ha valamely felekezeti tanítóképző-intézetben tanárrá léptették elő, mert a mennyivel javult (?) a fizetése, mint tanárnak, annyira rosszabbodtak nyugdíjazási feltételei. Tudunkkal vannak is oly tanítóképző tanárok, a kik ezért is megtartották tanítói állásukat és működésüket. Nincs tehát egyéb búcsúszavunk e paragrafushoz: nyugodjék békével!

Az új nyugdíj-törvényjavaslat a tanítóképző tanárokról új intézkedéseket nem hoz; a megokolásban azonban a következő tételt találjuk:

„Különösen meg kell jegyezni, hogy érvényen kívül volt helyező az 1875: XXXII. t. cz. 38. §-a, mert a nem állami tanító- és óvóképezdek okleveles tanárai maig sem vették igénybe az idézett törvény 38. §-a által megadott lehetőséget a nyugdíj biztosítására, ezenfelül pedig czélszerűbbnek is látszike ezen tanárok nyugdíjügyét az autonóm felekezeti és községi középiskolák tanárainak nyugdíjügyével kapcsolatosan rendezni.“

Megnyugvással vehetik tudomásul ezt az ígéretet azon tanítóképző tanárok, a kiknek szól; örömmel fogadjuk mi is részint a kartási együttérzéstől indítatva, részint azért, mert a jobb tanerőknek a tanítóképző-intézetekhez való jövetelét csak akkor várhatjuk, ha a tanárok anyagi viszonyairól kellőképen gondoskodunk. A megokolás ezen tételében egyúttal megkapta egyesületünk az indirekt feleletet azon folyamodványára, a melyet még 1889. december havában terjesztett fel a magas minisztériumhoz (l. Magyar Tanítóképző 1890-ik évf. 24. lap) s a melyben az egyesület a felekezeti tanárok nyugdíjazásának az államiakéhoz hasonló rendezését kérte. Örvendünk, hogy egyesületünk kérelme a magas helyen kellő méltánylásban részesült. Reméljük, hogy a protestánsoknak rövid időn megtartandó nagy zsinatja nem fog akadályokat gördíteni az ügy elintézése elé, s a kormány sem fogja sokáig függőben tartani az ügyet: a késedelem veszedelmet hozhat azon tanárookra és családjaikra, a kiknek nyugdíja nincsen felekezeti hatóságuk által biztosítva.

Általánosan feltűnt a nyugdíj-törvényjavaslatnak az állami gyakorló iskolai tanítókra vonatkozó rendelkezése, a kik az 1885. XI. t. cz. 23. §-a értelmében eddig a tanárokkal egyenlő jogokat élveztek nyugdíj tekintetében. A törvényjavaslat 1. §-a azonban ezen jogokat megszünteti a mennyiben kimondja, hogy:

„Az 1875. XXXII. törvényezikk 1. és 2. §-ában elősorolt nyugdíjra jogosítottak közé felvételnek még a tanítóképezdek mellett fenálló gyakorló iskoláknál, az emberbaráti intézeteknél, az alsó fokú kereskedelmi és iparos iskoláknál, valamint minden tanfolya-

muknál fogva a népoktatási tanintézetek körébe tartozó iskoláknál végleges minőségben alkalmazott tanítók és tanítónők.“ Hogy ez ügyet mindenki helyesen ítélhesse meg, közöljük az állami tisztviselőknek nyugdíjazásáról szóló 1885-iki XI. törvényczikk 2. és 23. §-ának első bekezdését:

„2. §. Az állami tisztviselőkkel, altisztekkel és szolgákkal egyenlőknek tekintendők a tisztviselők, tanárok, az 1875: XXXII. t. czikk rendelkezései alá nem eső tanítók.“

„23. §. Tanárok és az 1875: XXXII. t. czikk intézkedései alá nem eső tanítók 30 évig, a többi állami alkalmazottak ellenben 40 évig kötelesek szakadatlanul szolgálni.“

Meg kell említenünk továbbá, hogy az 1875: XXXII. törvényczikk 1. és 2. §-a következőket sorolja fel a nyugdíjra jogosítottak gyanánt:

„A nyilvános népoktatási tanintézetek, a nyilvános árva és szegény gyermekeket nevelő intézetek (a mennyiben tanfolyamuknál fogva a népiskolák körébe tartoznak) s szeretetházak, úgy szintén a nyilvános kisedővő-intézetek (gyermekkertek) tanítói, tanítónői s nevelői.“

Az 1875-iki nyugdíjtörvény nem említi a gyakorló iskolai tanítókat! Miből következik, hogy azon joguk, a mely szerint az állami tisztviselőkkel, illetve tanárokkal egyenlő módon nyugdíjazandók, törvényben gyökerezik. Más szóval: addig, míg az 1885. XI. t. czikk 2. és 23. §-ának első bekezdése hatályon kívül nem helyeztetik, addig a gyakorló iskolai tanítókra nézve a törvény értelmében másféleképp intézkedni nem lehet.

Igaz, erre azt felelhetné valaki: ha a gyakorló iskolai tanítókat nem vesszük be a tanítói nyugdíj- és gyámalapba, ugyanezt kell tenni az alsó fokú ipar- és kereskedelmi iskolák tanítóival, a kiket az 1875-iki nyugdíj törvény szintén nem említ. Ezen esetleges állításra ezt válaszolnánk:

nekünk nincs kifogásunk az ellen, ha az állami alsó fokú ipar- és kereskedelmi iskolák tanítóival ez megtörténik, sőt mi helyesnek tartanók, hogy az összes állami nép- és polgári iskolák tanítói ugyanazon módon és ugyanonnan nyugdíjaztassanak, a honnan a többi állami tisztviselők és tanárok. Azonban az 1885-iki nyugdíjtörvény az állami és a kormány kezelése alatt levő közalapok (vallásalapítvány) gyakorlóiskolai tanítóit értette csupán, a mi kitűnik abból, hogy ezek tényleg felvétettek az állami nyugdíj-jogosultak közé, illetményeiket az állami nyugdíjalapokra tartoztak fizetni s ennek kedvezményeit ők, vagy családjaik tényleg élvezték. Illetőleg: az állami gyakorlóiskolai tanítók kezdettől fogva (1869 óta) a tanítóképző tanárokkal együtt fizették nyugdíjilletményeiket; ezt az eljárást azonban, a mely csak gyakorlaton alapult, az 1885: XI. t. cz. törvényerőre emelte. Világos tehát, hogy a gyakorló-iskolai tanítók ez ügyben törvényes alapon állanak.

De ellenkezik ezen eljárás az 1868: XXXVIII. t. czikk intentióival is, a mennyiben a 84. §. így szól:

„A tanári személyzet egy igazgató-tanárból, legalább két

rendes s egy segédtanárból és gyakorló iskolában működő egy tanítóból áll.“

A törvény tehát a gyakorló iskolai tanítót szorosan a tanári testülethez tartozónak parancsolja. Miből semmi más nem következhetik, mint:

a gyakorló iskolai tanító a tanári testülettel minden tekintetben egyenlő jogokat élvezzen. Így fogta ezt fel mindenkor a kormány is, kitűnik az 1887. évi július hó 13-án 10,998. sz. a. kelt rendeletnek következő §§-aiból.

„24. §. A tanítóképezde minden tanára, a gyakorló iskola tanítójával együtt, tanári testületet képez.“

25. §. A tanári testület az igazgató vagy annak helyettese elnöklelete alatt havonként legalább egyszer, a szükséghez képest többször is, gyűlést tart, melyben a rendes tanárok és a gyakorló iskola tanítója határozó, a segédtanár és vallástanítók tanácskozó szavazattal bírnak.“

E rendelkezésekből világosan kitűnik a kormány ez előtti vélekedése a gyakorló iskolai tanító jogaira vonatkozólag. Közöljük az új nyugdíjtörvényjavaslat „Indokolás“-ából a gyakorló iskolai tanítókra vonatkozó részt a közoktatásügyi kormány jelenlegi álláspontjának kimutatása végett.

„A tanítóképezdek mellett fennálló gyakorló iskolák tanítói, mint a képezdei tanszemélyzet státusához tartozók, ez ideig az orsz. tanítói nyugdíj intézetbe nem vétettek fel s végellátási igényeik a képezdei tanárokhoz hasonlóan az 1885. XI. t. cz. értelmében bíraltattak meg.“

„Mint hogy azonban a gyakorló iskolák tananyaguknál fogva a népiskolák körébe tartoznak és tanítóiktól csakis népiskolákra való képesítés kívánatik, a gyakorló iskoláknál jövőben alkalmazandó tanítóknak nem az 1875: XXXII. t. cz., hanem a gyakorlat alapján kifejtett kiváltságos állapota megszüntetendő volt már azért is, mert a gyakorló iskolától való áthelyezés alkalmával a végellátási igények elbírálása mindenkor nehézségekbe ütközött“.

Ez a megokolás még élesebbé tette a helyzetet. Nem tudjuk, szándékosan vagy az okok felállításának kényszerűsége következtében iratott-e ez, de, azt hisszük, bárki olvassa el e megokolást, ezt az elvet látja belőle előtűnni: kivételes állapot, hogy a gyakorlóiskolai tanítók a tanítóképző tanárok státusához tartoznak; ez a kiváltságos helyzet legalább a nyugdíj tekintetében törvénytelen és nem helyes, azért ne a tanítóképző tanárokkal, hanem az egyszerű néptanítókkal élvezzenek egyenlő jogokat.

Hogy a gyakorló iskolai tanítók helyzete a többi tanítókkal szemben kivételes, elismerjük; hogy eddigi helyzetük a tanári testülettel szemben törvénytelen-e, annak ellenkezőjét kimutattuk; hogy a helyzet helyes, ezt, a ki a tanítóképzők működéséről helyesen vélekedik, kénytelen elismerni, a mint így fogta fel a Tanítók Országos Bizottsága is, a mikor az augusztus 20-iki ülésén elhatározta a gyakorlóiskolai tanítók eddigi jogainak fenntartása érdekében folyamodni.

A gyakorló iskolai tanító feladata nem csupán az, hogy mintaszerű tanításokat végezzen az elemi iskolában; mert ha csak ez volna, ezért kár az államnak a gyakorló iskolát mindenütt fenntartani, hanem, a mely helyen az állami tanítóképzőn kívül még egy vagy több állami népiskola van, oda eljárhatnának a növendékek megfigyeléseket és gyakorlatokat végezni. Ilyen szempontból fogva fel a dolgot, a gyakorlóiskola tanítója nem tartozhatnék szorosan a tanári testülethez, s nem igényelhetne a tanári testülettel egyenlő jogokat. A gyakorló iskola tanítója azonban nem pusztán mintatanító, hanem a szó szoros értelmében tanítóképző tanár is, a ki ténylegesen befoly a növendékek gyakorlati kiképzésébe, sőt (a pedagógia tanárával) vezeti azt, a mennyiben ő osztja ki a gyakorlati tanítási feladatokat, részletes útmutatásokat ad a tanítások írásbeli előkészítéséhez és szóbeli kiviteléhez; megbirálja a megtörtént próbákat s e közben gyakorlati és elméleti útmutatásokkal látja el a jelölteket a jövőre nézve.

Mi részünkről veszedelmesnek tartanók olyan tételek kimondását, a melyekből ha indirecte is, azt lehetne kiolvasni, hogy a gyakorló iskolai tanító nem benső és egyenlő jogú tagja a tanári testületnek; ő csak legyen népiskolai tanító s egyéb semmi. Ez gyakorló iskolai tanítóink működésére károsan hathatna, a kiképzésben való részvételtől fokozatosan elvonná, s pusztán a gyakorló népiskolába, legfeljebb mintatanítások tartására terelné őket.

Az a kérdés, akarjuk-e a gyakorló iskolai intézményt fejleszteni, vagy nem? Akarjuk-e céljának megfelelőbbé tenni, vagy nem? Akarjuk-e különösen a IV. évfolyamban a gyakorlati kiképzést intenzívebbé s így sikeresebbé tenni? Haladni akarunk-e, vagy visszafejlődni?

Ha az eddiginél gyakorlatibb irányt megvalósítani nem akarunk és ha a gyakorló iskolát korsosulni engedjük, akkor szakítsunk tanítóképzésünk eddigi rendszerével is, mert az elvont elméleti kiképzést a felső gimnáziumokban rövidebb idő alatt és csak olyan jól megadhatjuk, mint jelenleg négy évfolyamú tanítóképzőinkben. Ha pedig a jelenlegi rendszer fennakarjuk tartani, akkor ezt mindenáron úgy elméletileg és gyakorlatilag a legmagasabb fokig fejleszteni kell és pedig jelenleg: gyakorlati irányban. A jelenlegi rendszernek éppen az az előnye, hogy nem tételezi fel, mintha a jó tanítónak csak szülni kellene, sőt még azt sem, hogy a leghivatottabbak és legtehetségesebbek lépnek erre a pályára; szükség szerint az ilyenekből is oly tanítókat igyekszik képezni, a kik kellőképen megállják helyüket a népiskolában. S ezt a tanítóképzők nemcsak az elméleti képzettség magasabb fejlesztése által érik el, hanem a tanítói teendőkhöz való begyakorlás által. Ez utóbbi különösen fontos. Jelenlegi tanrendszerünknek két szempont adja meg a tanítóképző színezetét; egyik: az elméleti oktatás tekintettel van a népiskolára; a másik: a jelölteknek a népiskolai eljárásokba való begyakorlása. Ezen gyakorlati tekintetek nélkül a jelenlegi rendszer elveszti létjogosultságát. Legyünk tisztában, mit akarunk? Illetőleg a kérdést így is feltehetjük: akarjuk-e a mai rendszert tovább fejleszteni vagy nem? Ha igen, akkor a gyakorló iskolai intézményt is javítani és hatékonyabbá kell tenni, különben az egyen-

súly az elméleti és gyakorlati kiképzés között nem lesz meg, s jelenlegi oktatási rendszerünk, mint a hinta, a melynek egyik vége jobban meg van terhelve a másikkal, felbillen.

A gyakorló iskola fejlesztésének pedig egyik módja, hogy a gyakorló iskolai tanítónak állását emeljük, a kapcsolatot közte és a tanári testület között is lehető legszorosabbá fűzzük; hogy anyagi viszonyait úgy a fizetést, mint a nyugdíjazást illetőleg a tanítóképző tanárokéval egyenlővé tegyük, vagyis, ha már megvan, ezen állapotban meghagyjuk és abból nem kirekesztjük. Csak ez esetben fogjuk ezen állás számára az elméletileg és gyakorlatilag legképzettebb népiskolai tanítókat megnyerni, sőt azt rájuk nézve kitüntetővé és keresetté tenni; csak így fogjuk elérni, hogy ők a tanítójelöltek gyakorlati kiképzésének fárasztó munkáját odaadással fogják végezni. Jól szervezett gyakorló-iskola és kitűnő gyakorló-iskolai tanítók által lényegesen fogjuk fokozni annak lehetőségét, hogy nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is jeles tanítók fognak az intézetekből távozni és a népiskolákban az eddiginél nagyobb eredménnyel működni.

Külföldön, mint Poroszországban, Franciaországban, teljesen méltányolják a gyakorló-iskolai tanítói állás nagy jelentőségét; ezen tanítóknak igazgatói címet s a tanárokéval egyenlő fizetést adnak s ez állás különösen Franciaországban oly tekintélyes, hogy tanárok versenyeznek elnyeréséért. Hazánkban is ez előtt száz évvel magasabb felfogással voltak a gyakorló-iskolai tanító állása iránt, mint most, a mennyiben Mária Terézia idejében a normális iskolák tanítói tanári címmel és fizetéssel voltak jutalmazva. Jelenleg is vannak hazánkban tanítóképző-intézetek, a melyekben a gyakorló-iskolai tanítói állás hasonlóan van szervezve, s a tapasztalat azt bizonyítja, hogy az illető intézetek ezen intézkedés által szép sikert érnek el a gyakorlati kiképzés terén. Csak az állami iskolákban nem fektetnének különös súlyt a gyakorló-iskolai tanítói állásra, s a mi ezzel együtt jár, a gyakorló-iskola működésére? Mily jelenség ez egy újabb irány?

Kérjük e helyen is a magas kormányt, az ország törvényhozó testületét, kegyeskedjenek a törvényjavaslat kifogásolt pontjának megváltoztatását eszközölni s a gyakorló iskolai tanítóknak nyugdíjazását a tanárokéval egyenlő módon szabályozni; kérjük, ne méltóztassanak ezen állás tekintélyét, működési erejét csorbítani s egy fontos elvnek egyik erős sánczát azon kicsinyes okért, hogy a számuügyi közegek számításait könnyebben eszközölhessék, feladni. Kérjük pedig különösen egyesületünk tisztelt választmányát, tegye magáévá ez ügyet, indítson mozgalmat az új nyugdíjtörvényjavaslat 1. §-ának megváltoztatása érdekében. Mint az „Indokolás“ mondja, e §. nem vonatkozik ugyan a már alkalmazott gyakorló-iskolai tanítókra, mind azáltal azt hisszük, egyesületünk a jövőre kartársak, és különösen a tanítóképzés ügye, a tanári testületek összetartó, egységes működése érdekében meg fogja tenni a kellő lépéseket. Erős meggyőződésünk, hogy az együttes fellépésnek kellő sikere lesz nemcsak azért, mert az összetartás ható ereje, tekintélye mindenkor nagy, hanem: mert az igazságot elnyomni, az előrehaladást visszaszorítani nem lehet!

N É P O K T A T Á S .

Az állami és államilag segélyezett községi iskolák 5°/_o-os iskolai adója.

A magyar tanfelügyelői intézménynyel csaknem egykorú a panasz, hogy az irodai teendő a tanfelügyelőt teljesen igénybe veszi s tulajdonképeni hivatásától, az iskolalátogatástól, az emberekkel való személyes érintkezéstől elvonja. A panasz jogosult voltát maga a közokt. kormány is elismerte, jelenlegi közoktatásügyi miniszterünk némileg segített is már a bajon, midőn a tanfelügyelő irodai munkáját kevesbítette s őt a személyes érintkezés útján való hatásra utasította. A segítség azonban nincs arányban a baj nagyságával.

Egy-két jelentéssel kevesebb, a statisztika összeállítási munkálatának egy harmaddal való csökkenése, ennyi a könnyebbítések lényege, a többi apróságok alig jöhetnek figyelembe a tanfelügyelő irodai teendőinek csökkentését illetőleg. Volna még egy könnyítés: a költségvetéseknek 5 évenként egyszerre való megállapítása. Ez azonban csak látszik könnyítésnek; de voltaképen nem az. Az állami és államilag segélyezett községi iskolák költségvetései épugy beadtnak a tanfelügyelőhöz, mint régebben, ki a helyett, hogy felterjesztené a minister által 5 évre megállapított költségvetéssel összevetve, a folyó évi költségvetést maga állapítja meg. A házi elintézésnek e módja azonban a miniszterium s nem a tanfelügyelő munkáját csökkenti, hol most már nem évenként, de 5 évenként bajlódnak a költségvetésekkel.

Tény, hogy a mostani eljárás mellett a tanfelügyelő is megtakarít egy-egy „számot“, egy-egy 3-soros felterjesztést; de a helyett kétszeres munkát ad neki a költségvetés „házi“ megállapítása; mert a felelősség 4 éven át az ő vállain nyugszik. A hiányok előteremtéséről gondoskodni, a túlköltekezésnek gátat vetni, a felmerülő rendkívüli s az eltérést igénylő körülmények elbírálása most kizárólag az ő tiszte. S e tiszte, tekintve az anyagi állapotokért reá háruló felelősség súlyos terhét, minden lelkiismeretes tanfelügyelő komolyan kell, hogy vegye.

A tanfelügyelő irodai munkája apasztására az volna a leghathatósabb intézkedés, ha a számadások és költségvetések kivonatnának az ő hatásköre alól s más szakkörök munkakörébe osztatnának be.

Miután azonban arról legalább a közelebbi jövőben alig lehet szó, oly könnyítéseket kellene behozni, oly teendők terhét kellene a tanfelügyelő vállairól leemelni, a melyek most szabad mozgását nagyban akadályozzák. S ez: a számadások ügye. Nem maga a számadás elintézése (noha a sok át-, be-, fel-, le- terjesztés és küldözgetéssel ez maga is sok időbe, fáradságba kerül), hanem a számadási hátralékok behajtása igényli a tanfelügyelő idejének, türelmének nagy részét.

Lássunk csak erre nézve egy példát. Az árokháti államilag segélyezett községi iskolaszék beadja az iskola 189°/₁ évi számadását. A számadásban azonban lényeges járatlanságból eredő hibák vannak; azt így felterjeszteni nem lehet. Visszaküldetik tehát az elnöknek, hogy

igazíttassa ki. Pár nap alatt az irodában van az árokháti gondnok, „egy kis felvilágosítást óhajt“, voltaképen pedig azt, hogy csináld a hibás számadást! A tanfelügyelő megteszi s egyuttal, hogy jövőre ne legyen vele baja, megtanítja a számadás készítésére az illető urat. Igen ám, csak hogy egy év nagy idő, az alatt könnyű a számadás készítés tudományát elfelejteni!

Ha az árokháti számadás készen van, a vármegyei számvevőséghez teszi át a tanfelügyelő illetékes felülvizsgálás végett. Onnan visszakapja. Miután a járulékoknak mintegy negyede „cselekvő hátralék“, ugy adja elő a bizottságban, hogy „utasíttatik a . . . járás főszolgabírója . . .“

De a főszolgabíró urnak egyéb teendői is szép számmal vannak, könnyen megfélemedkezhetik a hátralék behajtásáról. A tanfelügyelő figyelmezteti a bizottság által. Azután meg a községi előljáráson akad meg a dolog. Nincs adószedés, rossz volt a termés, a nép nyomorog; még adni kellene neki, nem venni tőle stb. Eltelik egy félév s a tanító a tanfelügyelő legjobb akarata, buzgalma mellett sem tud hátralékban maradt s az 5⁰/₀-ból fedezetet váró pár havi fizetéséhez hozzájutni. Félév múlva aztán az 5⁰/₀ egy részének, mint „bevehetlennek“ törléséért folya-modik a község. Ismét folyik a fel-, le-, be- és átterjesztésekkel a tinta. 45—50 frt 5⁰/₀-os adóhátralék a mostani nehézkes behajtási mód mellett legalább 50 frt ára munkájába kerül a tanfelügyelőnek, bizottságnak, főszolgabírónak, kir. jegyzőnek; de a pénz még így is ritkán foly be teljesen.

Mondanom is felesleges, hogy ez így nem jól megy.

Nem vagyok barátja ama, illetékes körökben fel-felhangzó követelésnek, hogy az imperium joga a tanfelügyelőnek is mindenben megadassék; mert a tanfelügyelő tisztének lényege nem a parancsolgatás, hanem a példaadás, buzdítás, lelkesítés, szóval felügyelet; de már az anyagi ügyekre nagyon helyes intézkedés volna az imperium jogával ruházni fel a tanfelügyelőt. Ennél azonban sokkal többet érne (ha már a számadásokkal való bajlódás a tanfelügyelő dolga marad), ha az 5⁰/₀-os iskolai pótagó a többi pótagó módjára a kir. adóhivatalokba szállíttatnék be, a honnan a rendes időben folyósíttatnék minden iskola részére. Nem bajlódna annyi vele a hatóság s az iskola nem volna kénytelen a legnagyobb szükség idején nélkülözni e segítséget.

Ember János.

„Népiskoláink gyorsabb fejlesztése.“

Ily című munkámról csaknem az összes lapok hoztak bírálatot. Kedvezőtlen csak kettő volt; ez a kettő pedig, a mi a pedagógiai értéket illeti, oly jellegű, hogy érdekessé csakis a magas önelégültség és a nagy harag kifakadásai által válik.

Ezek felett elmélkednem szükségtelen.

Mivel azonban a „Magyar Tanítóképző“ ez évi füzetében az

S. K. mögül intézett támadás is azt használja főfegyverül, hogy én a szakférfi és szakismeret felől kicsinylőleg vélekedem: ezt oly sérelemnek tartom, melyre válaszzal e komoly lapok hasábjain adós nem maradhatok.

A ki könyvem erre vonatkozó részét figyelemmel olvassa, azt fogja észrevenni, hogy ott határozott állást foglalok a néptanítói oklevéllel bírók azon töredékével szemben, mely a népnevelés terén más minősítést a tanítói oklevélnél nem ismer el, és valóban sértő nagy hangon visszaütést e térről mindenkit, kinek ilyen oklevele nincsen; hogy ott az ilyen szakemberek által a szakismeretről vallott nézeteket nem osztom és velük ellentétes elvet vallok, mert elavultnak és a tanügyre károsnak állítom azt a fölfogást, mintha a pedagógia manap is még az iskola négy falának a kizárólagos tulajdona volna, s mert a pedagógiát minden államban nemzeti közkincsnek, az irodalomban pedig, legalább is Herbart bölcselkedésének érvényrejutása óta, a bölcsélet egy főfontosságú ágának: az anthropológiának mint az ember testi és szellemi természetét, s az etikának, mint az emberi cselekmények értékét és célját tárgyaló s együvé forródva az ember testi, szellemi és kedélyi tulajdonainak összhangzatos tökéletesítésére irányított, mély tudománynak jelentem ki.

És ez az, a mi azon töredéknek nem tetszik: ez az, a mit készakaratos félremagyarázással a pedagógiai szakismeret kicsinylésének akarnak gyanusítólag föltüntetni.

Valóban nagy erőlködés kell ahoz, hogy valaki munkámból, a kiszagatott idézetek összeállítására segélyével oly dolgokat olvasson ki, a melyek benne egyáltalán nincsenek, sőt helyenkint épen az értelem ellenkezőjét hozza ki. Ez nem bírálat, hanem mesterkélés.

Különben működésem köre elég széles és elég nyilvános arra, hogy a ki csak egy kis jóakarattal tájékozódni óhajt, könnyen meggyőződhetik, mint meggyőződhetik könyvem jóakaró olvasója is, hogy én, ki a tanügy terén oly hosszú idő óta működöm és magamat szakembernek vallok, szakképzettség dolgában pedig nemcsak elméleti úton, hanem gyakorlatilag az iskolában is, a korról való haladást tartottam és tartom életem legmagasztosb céljának: a tanítói szakképzettséget és szakembereket a kultúra legfőbb és legfontosabb tényezőinek ismerem, a tanügy terén legjobb tehetségük szerint működőket pedig mindenkor a legrokonszenvesebb érzelmekkel tekintem munkástársaimnak, kikkel nem fog engem ellentétbe hozhatni még a roszakaratúak gyanusítása sem. Eziránt nyugodt vagyok, mert erre nézve úgy törekvéseim, mint természetes hajlamaim teljes biztosítékomul szolgálnak.

Hogy van-e munkámban egy okos vagy jóra való gondolat, mit S. K., úgy látszik, tagad, erről nyilatkoztak már igen sokan, s a többek közt a „Magyar Tanítóképző“ is (1891. évi III. füzetében): tehát merem mégis remélni, hogy könyvemmel egy parányi hasznót csak hoztam a népnevelés ügyének, vagy legalább, hogy ennek kárára nem voltam.

Azért e bírálatra, mint ilyenre nem válaszolva, szükségesnek tar-

tom kijelenteni, hogy a népnevelés égetően megkövetelt munkájának mezején a magyarnak jól tölfogott saját érdeke ma még azt teszi kívánatossá, hogy egymást támogassa, emelje, nem pedig azt, hogy egymást bántsa. *)

Dr. Wekerle László.

Magyarországi Tanítók Országos Bizottságának ülése.

A Tanítók Országos Bizottsága augusztus 20-án tartotta első nagy gyűlését Budapesten a IV. ker. Lipótutczai városházának tanácskozó termében. A gyűlést Lakits Vendel elnök távollétében Somlyay József alelnök vezette. A gyűlésen igen fontos, az egész néptanítóságot és a tanítóképző tanárokat is közelről érdeklő tárgyak forogtak szóban, a melyekről és a hozott határozatokról a következőkben értesítjük t. olvasóinkat.

I. A tanácskozás első tárgya az új nyugdíjtörvényjavaslat ügye volt, a melyre vonatkozólag Szabó B. László előadó egy szépen átgondolt és többször zajos éljenzéssel félbeszakított beszéd kíséretében a következő határozati javaslatokat terjeszti elő:

A „Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága“ a nm. vallás-és közoktatási miniszter úr által a tanítói nyugdíjtörvény módosítása tárgyában a képviselőház elé terjesztett törvényjavaslatnak némely intézkedéseit olyanoknak találván, melyek lényegesen eltérők a IV. egyetemes tanítógyűlés ez ügyben kifejezett óhajtásaitól: megbizsa az igazgatótanácsot, hogy az említett törvényjavaslat képviselőházi tárgyalása előtt tüzetesen indokolt emlékiratban úgy a magas kormány, mint a törvényhozás mindkét háza nagy becsű figyelmét hívja fel a következőkre:

1. A magyar tanítóság elvben fentartja ama kívánalmát, hogy a tanítói teljes nyugdíj 30 évi szolgálat által elnyerhető legyen.

2. A fokozatos fejlődésre való tekintettel azonban egyelőre megnyugvással fogadja a 40 évi szolgálati időt, ha

a) az 1875. 32. törvény azon intézkedései hatályon kívül helyezettnek, amelyek a 40 évi szolgálatot a gyakorlatban 44—46 évre hosszabbítják.

b) ha kimondatik, hogy munkaképtelenség esetén 30 szolgálati év betöltése után is teljes nyugdíjösszeggel lehet nyugalomba vonulni.

3. Az orsz. bizottság a nyugdíjintézmény humanus céljával nem tartja összeférőnek, hogy az 1870. évet megelőző szolgálati évek az új előnyösebb nyugdíjszabványok alól kivétessenek; ennél fogva a törvényjavaslat 13. §-a második bekezdésének következő módosítását kéri:

*) Az ügy helyes mederben maradása érdekében szükségesnek tartjuk kijelenteni, hogy a „Magyar Tanítóképző“-ben megjelent bírálatok nem dr. Wekerle L. úr személyéről, a mely szakképzettségre és a szakképzettségnek másokban való megbecsülésére nézve is felül áll minden bírálaton, szóltak, hanem művéről, a mely határozott álláspontot foglal el azokkal szemben, a kik a tanfelügyeletet mint szakfelügyeletet tekintik s a tanfelügyelő lényeges kritériumául tartják a szakképzettséget. Itt tehát elvek harcolnak s a harcosnak a támadással szemben nem szabad érzékenykednie.

Szerk.

„A jelen törvény életbeléptétől kezdve úgy a befizetések, mint a végellátások a jelen törvény szabványai értelmében eszközleendőek.“

4. A méltányosság szempontjából szükségesnek tartja az orsz. bizottság a 75. évi 32. törvény azon intézkedésének bizonyos korlát közt továbbra is fentartását, mely jogot ad a tanítónak a törvényesen biztosított összegnél külön befizetés által nagyobb nyugdíjat is biztosítani. Mondassék ki e czélból, hogy a 600 frtnál kevesebb fizetéssel bíró egyéneknek joguk van a fizetésüknél nagyobb 600 frtig terjedhető nyugdíjat biztosítani. Ez esetben a nyugdíjtöbblet után az évi befizetésül megszabott 2 százaléknak a kétszeresét fizetik.

5. Helyeztessék hatályon kívül a 75. évi 32. törvény 12. §-ának az az intézkedése, amely szerint a tanító fegyelmi úton nyugdíjának elvesztésére ítéltető. Ez a paragrafus oda módosítandó, hogy nyugdíj-jogosultságát elveszti, aki fegyelmi vagy bűn fenytető úton elmozdított, vagy a tanítói pályáról önként lelépett.

6. Oly egyének, akik a tanítói pályával való szakítás szándéka nélkül csupán valamely iskolánál betöltött tényleges szolgálatból lépnek ki, hogy más iskolánál rájuk nézve előnyösebb szolgálat után nézhessenek, ha e czéljuk elérhetése egy pár évet igényelne is, ne tekintessenek a tanítói pályáról lelépetteknek s maradjanak épségben az előbbi tényleges szolgálatban szerzett nyugdíjigényeik.

7. Helyeztessék hatályon kívül az 1875. évi 32. törvény 13. §-ának az az intézkedése, mely az özvegyi segélyt ahhoz a feltételhez is köti, hogy a feleség a férjnél „legfeljebb 20 évvel ifjabb“ legyen.

8. A nyugdíjtörvény módosítását czélzó javaslat 8. §-a akként módosítandó, hogy a teljesen szülötlen és vagyontalan árvák csak azon esetben neveltetnek árvaházakban, ha neveltetésükről anyagi és erkölcsi biztosítékkal rendelkeznek magánosok nem gondoskodnának.

Ugyane szakasszal hozassék összhangba az 1875. évi törvény 26. §-ának első bekezdése, mely rendeli, hogy a nyugdíj-jogosultságukat elvesztett szülők árvái nem tarthatnak igényt segélypénzre.

Előadónak lelkes éljenzéssel fogadott beszéde után megkezdődött a tárgyalás, a mely alkalommal a következők szólaltak fel: Bánfi Alajos (Sümegeh), Gábel Jakab (Nagy-Várad), Kiss Sándor (Komádi), Kardos Ignác (Ungvár), Juha y Antal Budapest, Pazár István (Nyiregyháza), Lédere r Abrahám (Budapest), Glatz György (Budapest), Kecskeméthy László (Mezőtúr), Törköly József (Rimaszombat), Szántó Edéné (Szabadka), Bedő Dénes (Ó-Radna), a kik valamennyien előadó javaslatait lényegében elfogadták. Közről érdekel bennünket Belle László, székelyudvarhelyi gyakorló-iskolai tanító felszólalása; szerinte a törvényjavaslat azon intézkedése, hogy az állami tanítóképzőintézetekhez jövőre kinevezendő gyakorló-iskolai tanítók a nyugdíjalap köteleibe felvétessenek, oda módosítandó, hogy az állami gyakorló iskolai tanítók hagyassanak meg az állami tisztviselők nyugdíjintézetének kötelejében.

Az Országos Bizottság elfogadta előadónak javaslatait a következő módosításokkal.

1. Elvben feltétlenül fenntartatik a szolgálati idő gyanánt a 30 év.

2. Elvettetik az előadói javaslat 4. pontja, a melynek értelmében bármely tanító jogosítva volna fizetésénél nagyobb nyugdíj biztosítására 600 frtig terjedőleg.

3. Eltörlendő a törvényjavaslat 9. §-a, a mely szerint minden tanuló köteles évenként 15 krajczárral járulni a tanítói nyugdíj intézetéhez.*)

II. A nagygyűlés második tárgya „A tanítók szolgálati viszonyainak szabályozása” volt. Előadó Peres Sándor, a kinek javaslataiban a következő vezérelvek fejeződnek ki:

1. Rendezett államban magániskoláknak helyök nincs.

2. A mai iskolafentartóktól az iskolafentartás jogának átvételére s e jognak tisztán az államra ruházására ma még gondolnunk sem lehet, de égető szükség sincs rá.

3. Az állam jogát a tanügy szervezéséhez az iskolák feletti főfelügyelethez mindenütt érvényesítnünk kell.

4. A tanító állását emelnünk, állását és jogait biztosítanunk, anyagi helyzetét javítanunk, előléptetését lehetővé tennünk kell.

5. Minden elemi iskola, mint iskola, szakszerű felügyelet alatt álljon.

A 27. §-ból álló részletes munkálatot több hazai tanügyilap, így a Néptanítók Lapja (49—51. sz.) is közölte, ezért annak ismeretetését elhagyjuk.

A tárgyhoz szóltak: Szántó Edéné, Király Károly, Somlyay József, Kiss Sándor, Bedő Dénes, Ferenczy János, Suhay Antal, Solyom Antal, György Aladár. Nem fogadta el az előadó munkálatát Gockler Lajos a következő okoknál fogva: 1. a tervezet nem felel meg a IV. egyet. tanítógyűlés ez ügyben hozott határozatának; 2. mert a tanítók szolgálati viszonyait iskolafentartók, illetőleg felekezetek szerint kívánja megállapítani; 3. mert csak a tanítók egy részének szolgálati viszonyait kívánja törvényhozás útján szabályoztatni; 4. mert a tervezetben a tanítók előléptetéséről a megokolásban említés tétetik ugyan, de magából a tervezetből az előléptetés módzatai ki nem tűnnek.

Somlyay József elnök indítványára elhatároza a bizottság: az igazgató tanács útasztatik, hogy a tanítók részletes szolgálati szabályzatát készítse el; munkálatánál figyelemmel legyen első sorban a IV. egyetemes gyűlés határozatára, továbbá Peres S. javaslatára, az egyes tanítóegyesületek véleményére s a mai nagygyűlésen beadott különböző indítványokra. Az ezek alapján készített szabályzat, mint javaslat, küldessék meg tárgyalás végett a hazai tanítóegyesületeknek. Ily előkészítés után tüzessék csak ki a kérdés az orsz. bizottság legközelebb tartandó nagygyűlésre.**)

*) A nyugdíjtörvényjavaslatról lapunknak más helyén (395. lap) elmondjuk véleményünket.

**) Vajjon nem volna-e szükséges nekünk is az 1889-iki tanítóképző tanári gyűlésen elejtett eszme fonalát felvenni és oda hatni, hogy egy a tanítóképző tanárok szolgálati viszonyait rendező szabályzat készítessek, a mely magában foglalná, 1. tanárok képzésére, 2. képesítésére, 3. alkal-

III. „A Tanítókat vizsgáló (illetve képesítő) országos bizottságok szervezésé”nek ügye volt a harmadik tárgy, a melynek előadója, György Aladár, a következő határozati javaslatot terjesztette elő:

A tanítói kar tekintélyének fokozatos emelése természetszerűleg megköveteli, hogy minden lehető megtörténjék, hogy a tanítói pályára csak az erre alkalmas ifjak bocsáttassanak. Hogy ez meg legyen, a tanítók képesítésének magasabb fokozatúnak kell lenni, mint az némely tanítóképző-intézetben különösen a magán tanulókkal szemben kezelik; mindenekfelett olyannak, hogy maga a szigorlat s az oklevél kétségbevonhatlanul országos tekintélyű legyen. Esményi igazság szempontjából nincs semmi ok arra, hogy az orvos, ügyvéd, lelkész, mérnök s más értelmiségi keresettel foglalkozó egyén oklevele nagyobb tekintélyű legyen, mint a tanítói oklevél, melyet jelenleg még az érettségi bizonyítvánnyal sem tartanak egyenrangúnak. Szükséges mindezen okokból, hogy a tanítói oklevél átlagos értékét már csak népoktatás ügyünk fejlődésének érdekében is emelni törekedjünk s ez lehető első sorban főképp oly módon, ha az oklevél megnyerésére szükséges képesítő vizsgák az ügyvédi szigorlatoknak megfelelően egyenlő jellegűek lesznek, azaz a tanítóképzés jelen jogkörének épségben meghagyása mellett a tanítóképesítés, mint attól külön álló valami (épen úgy mint az ügyvédi képesítés a jog tanításától különböző) kizárólag az állam jogává és feladatává tétetik.

A tanítóképesítés színvonalának emelése s a tanítói oklevél egyenlővé tétele szükséges nálunk különösen, mivel tudvalevő, hogy az egységes magyar nemzeti közszellemnek már a népiskolák útján való meggyökereztetését a különleges nemzetiségi, hitfelekezeti; helyi, érdekek nem ritkán nagyon akadályozzák. Az eszmének teljes megvalósulása azonban jelenleg, midőn a tanítók fizetése oly csekély, hogy a tanítóképzőkbe jóformán még félig gyermekek lépnek be, a lehetetlenségek közé tartozik s a tanítók egyetemi jellegű kiképzése s a tanítói oklevélnek az ügyvédi oklevéllel egyenrangúakká tétele csak eszmény lehet, de ezen fontos eszménynek fokozatos megközelítése végett már jelenleg követelhetjük a következőket:

1. Allítson fel az állam egyelőre az egyetemek székhelyein, vagy ha másutt is, de legfeljebb 4—5, az egyes tanítóképző intézetektől teljesen független tanítóképesítő bizottságot kizárólag az állam által

vezetésére, 4. szolgálatára, 5. elbocsájtására vonatkozó eljárásokat. Szükséges volna ez nemcsak az államnál, hanem a felekezeteknél működő kartársak érdekeinek szempontjából is. Csak nem régen, 1890. augusztus havában történt, hogy a dunántúli ev. reform. egyházkerületi közgyűlés a pápai tanítóképző-intézetet azért, hogy a gimnaziumi és theologiai tanárok fizetését 200—300 frttal emelhesse, megszüntette. A tanítóképző tanárok közül ketten egyévi fizetésükkel véglegesen kielégítettvén, azonnal elbocsájtattak, egy szintén kielégítettet véglegesen, azonban egy évre fizetése fejében szolgálatra visszataratatott; egy pedig (az igazgató) a gimnáziumnál ideiglenesen alkalmaztatott. Ezen eset nem fényesen, de szomorúan okadatulja fentebbi óhajunkat. Ha ma itt megtörtént, holnap előfordulhat másutt ugyanez az eset és mi védelmezi meg kartársainkat a méltánytalan és igazságtalan eljárástól?

Szerk.

kinevezett szakférfiakból (tanfelügyelők, tanítóképző tanárok és tanítók). E bizottságok szigorúan megállapított egyöntetű s magyar nyelven tartandó szigorlatok alapján adják ki a tanítói okleveleket s más testület ilyenek kiállítására ne jogosíttassék fel.

2. A tanítóképesítő bizottságok életbeléptetése után fokozatosan megkövetelendő, hogy nyilvános népoktatási tanintézetekben ezentúl csak általuk képesített tanítók működjenek s a külföldön nyert tanítói oklevelek is érvényteleneknek nyilváníttassanak.

3. A tanítói oklevél által szerzett jogok a fentebbiekkel együtt egy külön, a tanítók képesítéséről szóló törvény által állapíttassanak meg s e jogok legalább is egyenrangúak legyenek az érettségi bizonyítvány által szerzett jogokkal.

4. A felső nép- és polgári iskolák tanítói, valamint a tanítóképző intézetek tanárai szintén ily külön vizsgáló-bizottságok előtt tehesse nek képesítő szigorlatokat, a szükséghez képest teendő módosításokkal.

A tárgyhoz először szólt Lédereker Ábrahám, a ki elfogadta előadó javaslatát. Deesy Géza (Arad) azt ajánlja, hogy mielőtt a javaslat életbe lépne, részletes tantervről is kellene gondoskodni; ez szolgálna zsinórmértékül a vizsgálat megejtésénél. Szántó Edéné megjegyzi, hogy a tanítóképző tanárok országos egyesülete már foglalkozik ilyen tanterv kidolgozásával. Dezső Lajos (Sárospatak) szerint: 1. népiskolai tanítók megvizsgálása és képesítése czéljából országos tanítóképesítő bizottságok szervezendők; 2. az országos tanítói nyugdíjintézetbe jövőben csak az országos bizottságoktól nyert oklevéllel bíró tanítók veendőek fel; 3. a bizottságokban tényleg működő tanítók is legyenek. Kardos Ignác nem tartja elégségesnek a felállítandó 4—5 bizottságot, hanem minden állami, de a felekezeti tanítóképzők közül is azokat, melyek a törvénynek megfelelnek, legyenek feljogosítva államérvényes oklevelek kiadására.

Röviden a tárgyhoz szóltak még: Gockler L., Simon A. és Schmidt B., kik mindnyájan pártolták az előadó javaslatát.

A nagygyűlés egyhangúlag elfogadta a betérjesztett javaslatot.

IV. Elnök bemutatja az Országos Bizottságnak a kormány által jóvá hagyott alapszabályait.

V. Indítványok. Először Péterfy Sándor ajánlja, hogy Comenius születése 300-os évfordulója 1892-ben következőleg ünnepeztessék meg: 1. Bizassék meg az igazgató tanács az ünnepély rendezésével. 2. Gondoskodjék az igazgató tanács, hogy Comenius Didactica Magnája Dezső Lajos által átdolgozva kiadassék; a jövedelem fele a szerző leendő, másik fele pedig az Eötvös-alap; Árvaház és Dorottya-egyesület közt osztandó fel. 3. Utasíttassék az igazgatótanács, hogy minden egyesületet hívjon fel a részvételre. Az indítvány helyesléssel elfogadtatott.

Lédereker Ábrahám a vasárnapi munkaszünetnek a nép és gyermekek által leendő hasznos és czélszerű felhasználása tárgyában terjeszt be indítványt.

Glatz György indítványozza: Mondja ki az Országos Bizottság,

hogy, 1. a közigazgatás államosításának és a magyar állam népoktatásügyének szerves és egyöntetű megoldását a nemzeti népnevelés érdekében szükségesnek tartja. 2. A nemzeti népiskola megalkotásának és egyöntetű szervezetének kérdését, tekintettel a jövőben megalkotandó államosítási törvényekre, megvitatni s így a hazai magyar néptanítók óhaját kifejezésre juttatni kívánja s e czélból azt a jövő évi nagygyűlés vitatétélei közé már most kitűzi. Az igazgató tanácsnak kiadott intézkedés végett.

A nagygyűlést elnök köszönő szavai rekesztették be.

Ezen gyűlés is bizonyítja, hogy a Tanítók Országos Bizottsága nagy jelentőségű működésre van hivatva a népoktatásügy és a néptanítók érdekében.

A kath. tanítók országos értekezlete.

A katolikus tanítók augusztus 18-án és 19-én tartották meg lelkesedéssel értekezletüket, a melyen az eddig szemben álló feleknek sikerült egymást megérteniök s így egyhangúlag elhatározták a kath. tanítók országos gyűlésének megtartását. Az akciózt a megtartásra vonatkozólag a hercegprímási szék betöltése után fogják megindítani. Az értekezlet elnöke dr. Komlósy Ferencz országgyűlési képviselő volt. A jelentések meghallgatása után az értekezlet első tárgya „A kath. népiskolák revíziója” volt, a melyet Bertalan Vincze, hegymagasi tanító adott elő. A tantervnek általános hiányaival foglalkozott.

Második tárgy volt „A kath. tanítóképzés reformja,” a melyet Schultz Imre, pécsi tanítóképző tanár, adott elő nagyobb-részt szabadon. Értekezését a „Népnevelő” után a következőkben közöljük:

Mindenekelőtt örömemnek adok kifejezést a fölött, hogy e tétellel a néptanítók értekezletükön foglalkozni kívánnak.

3 sarkalatos kérdésre fogok előadásomban megfelelni: *a)* Mi a tanítóképzés feladata? *b)* Teljesíthetik-e tanítóképzőink jelenlegi viszonyaink mellett e feladatot? *c)* Reformjavaslatokat ajánlok.

1. Tanítóképzésünkkel szakavatott, lelkes tanítókat, jó hazafiakat és alkalmas kántortanítókat törekszünk nevelni. Ezt csak buzgó és oly tanárokkal érhetjük el, kik maguk is hosszú időn át néptanítók voltak.

2. Jelenleg egészben nem teljesíthetik tanítóképzőink feladatukat; okai: *a)* a képzőbe lépő növendékek előkészülésének szervezetlensége; *b)* tanítóképzőink felszerelésének és tanárainak számbeli elégtelensége; *a)* 4-ik évfolyam hiánya; *c)* alkalmas tankönyvek hiánya; *d)* külön gyakorlóiskola hiánya; *e)* a tanterv helytelensége; *f)* a tanítóképzés általánosítása.

A népiskola épen úgy nem tekinthető alkalmas előkészítőül a tanítóképzőre, mint a középiskola 4 osztálya; 6 középiskolai osztályt haszaltalan kívánunk; legjobb még 4 polgári osztály elvégzése.

Tanítóképző tantervünkben nem nyomulnak előtérbe a peda-

gógiai és zenészeti szaktárgyak, az osztály- és kántortanítók kiképzése és képeztetése ugyanazon módon történik, pedig igen eltérő követelményeket támasztanak azon különböző életviszonyok, melyek közt egyik is, másik is működik. Kath. képzőink fölszerelése és elegendő számú tanárokkal való ellátása igen sok kívánni valót enged.

3. Reformjavaslataim:

a) 2-felé kell választani a tanítók kiképzését a szerint, mint osztály- és kántortanítókat kívánnak nevelni. Az osztálytanítóságra készülöket vegyük föl a 4 közép- vagy polgári osztályból, de követeljük, hogy a magyar nyelvből és számtanból elégségesnél jobb tanjegyet fölmutassanak; tanuljanak ezek a tanítóképzőben könyvviteltant is és nyerjenek terjedtebb körű ügyességet a rajzolásban. A kántortanítóságra készülők vétessenek föl az elemi iskolából, ha ezután még külön e célra kibocsátandó tanterv szerint, mely a zenére és kertészeti gyakorlatra kiváló súlyt fektet, 3 évig nyertek előkészítést e célra kijelölt derék tanítók oldala mellett, ezek a képzőben 24 h. órában tanulnak zenét és a kántorságba gyakorlatilag bevezetendők. A többi tantárgyat közösen hallgatják. Ily módon nyerhetünk ügyes osztály- és kántortanítókat; senki sem kénytelen magára nézve fölösleges dolgokkal foglalkozni.

Még nagyobb mérvben teljesíthetné a tanítóképző feladatát, ha a falusi 3 évi cursus vagy a középisk. 4 osztály anyagát is földolgozván, 6 évfolyam úv á alakíttatnék át; ez az eszménykép, melyre törekednünk kell.

b) Tanítóképzőink mintaszerű, gazdag és célszerű fölszerelést nyerjenek, melynek minimuma rendeletileg körülvonaloandó. Legalább annyi rendes tanára legyen minden tanítóképzőnek, ahány évfolyama van, ide nem számítva az igazgatót és a gyakorlóiskolai tanárt. A tanárok a volt néptanítók sorából veendőek, kik tanárvizsgálatot tettek.

c) Kéressék föl a szt. István-társulat alkalmas tankönyvek kiadására.

d) Minden kath. képzőintézet kapcsoltsassék össze külön gyakorlóiskolával és ahol hiányzik, állíttassék föl a 4-ik évfolyam.

e) A tanterv az a) alattiak nyomán megváltoztatandó; a pedagógia az 1. évfolyamból hagyattassék ki, de főleg a 3. és 4. osztályban tekintélyes óraszámmal legyen képviselve.

f) A tanítóképesítő 2-felé választandó: 1. alapvizsgálatra, mely a bevégzett 4. évfolyam után közvetlenül tartatik, az összes elméleti tárgyakra vonatkozik és mindkétnemű tanítóságra készülőknel ugyanaz; 2. tanképesítő, mely mindkétneműeknel az iskolaszervezettenra, módszertanra és gyakorlati tanításra, a kántorságra készülőknel azonkívül még a zenére, gyakorlati kántorságra és gazdaságtanra is kiterjesztendő.

Ezen helyesséssel fogadtott értekezés után E n d r ő d y Gyula „Az 1868-iki népiskolai törvény revíziójáról“ tartott előadást. Végre Györffy Lajos „A kath. tanítók orsz. árvaházáról és aggjainak menedékházáról“ értekezett általános helyesséssel.

Mi örvendünk a mozgalomnak, mert a kath. tanítók testületi

szellemének ébredése, a mennyiben az a többi tanítóságból való szakadásra nem vezet, bizonyára hasznára fog válni a kath. népiskolaügynek; a hiányok hangoztatása arra fogja bírni az egyházi főhatóságokat, hogy azokkal komolyan foglalkozzanak és azokat megszüntessék. Örömmel említjük meg, hogy az értekezletnek nemcsak egyházi, hanem hazafias iránya is volt. Arra is nagy szükség volt, hogy a kath. tanítóképzőintézetek nagyobbreszt elmaradott, hiányosan felszerelt állapotára felhivassék a főpapság figyelme. Nagyon ideje, hogy történjék érdekükben valami. Kivánjuk, hogy Schultz Imre úr felszólalásának meglegyen az óhajtott sikere. Javaslatára különben szerény megjegyzésük az, hogy nem tartanók helyesnek egyes növendékeket már az első évfolyamtól, sőt a népiskolától fogva a kántorságtanra preparálni. A növendék folyton a kántorságot tartván szem előtt, a tanítóságot csak mellékes feladatának tekintené. Az általános műveltsége is jóval kevesebb lenne a kántornak, mint az osztálytanítónak, pedig ez nem okadatolható meg. Mi legfeljebb annyit engednénk meg, hogy a negyedik évfolyamban 1—2 óra fordítottassék az úgynevezett kántorságtanra.

I R O D A L O M.

Könyvismertetések

A női erény és méltóság irányelvei. Nevelési tájékoztatóul írta *Laky Demeter*. Győr, 1889. Ára 1 fjt 50 kr.

Aki e munka tartalmát ismeri, belátja, hogy sokkal helyesebb volna a fenti czim helyett ezt alkalmazni. „A női erények hatása az emberiség sorsára.“

Első fejezetben: „*A teremtő szándéka a nőalkotásánál*“ czim alatt amit az őszanya bűnbeestének befolyásáról, a Megváltóról, a boldogságos Szűz Máriában a nők megdicsőítéséről elmond, mind helyes; de szerintem jobban cselekszik a szerző, ha természetszerűbben jár el, érzéki-ről menvén az eszményire, mely czélból a családi és társadalmi életből és a történelemből mutatta volna ki a nőnek a természetben Isten által kijelölt helyét, mit azután a fennemlített eszményiekkel koronázott volna meg rövid-velősen.

Nézzük most a második fejezetet: „*A nő és férfi értelmi tehetségének összehasonlítása*“. Ennek gondolatrendje következő: A családi és nyilvános nevelés között a középút veendő. Az akaró tehetség nevelésének eszköze nem a kényszer törvénye. Öszinteségre való szoktatás eszközei. A kevélységtől való elszoktatás. Vallásos nevelés. Táplálkozás. Szórakozás szükséges. Beszédszervek képzése. Ének. Kézimunka. Részvétérzelem ápolása. A nő és férfi értelmi tehetségének összehasonlítása, mely a szerző szerint egyenlő minden téren. A férfiakhoz hasonlóan viseljük a nők az élet terheit. A nevelést a lélektan alapján szemléllő és tanulmányozó pedagógus felháborodik, ha ezt az összefüggés nélküli gondolatrendet olvassa. Igaz, hogy a 17. században Fenelon is ily formán szerkeszté „*A nők neveléséről*“ czimű könyvét, mely akkor feltűnt; de mai napság már az alsóbbrendű testi és

szellemi erőkről előbb, a felsőbb rendűekről pedig később értekezve, rendszeresen szerkesztjük a neveléstani munkákat.

Meglepők a következő nagyszavú állítások: „A komoly tudományokból amit felmutatnak az irodalom terén a nők, azon elbámulusok. A nyelvek tanulásában kiállják a versenyt a férfiakkal. A történelmi ágban és bölcsészethen hasonló mélységre jutnak a férfiakkal. A tudomány és a művészet bármely ágánál kiállják a versenyt a férfiakkal. A tudomány nem ellenkezik a nőiességgel“ stb. Ezek kivételek és nem szabályok. Egyébiránt magyarázhatók az ily nézetek okai a szerzetesi élet viszonyaiból, melyek nem nyújtanak alkalmat a női természet alaposabb tanulmányozására. Hogy bírálhatja meg helyesen a női természetet az, kinek soha alkalma nem lehet e nemmel legbensőbb, sőt még közelebbi viszonyban sem érintkezni. Igaz, hogy ugyanazon alaptehetségekkel rendelkezik mindegyik nembeli, de valóban áll az is, hogy ami a férfúnál a testi és szellemi képességekben hiányzik, azt pótolva találjuk a nőknél, és ellenkezőleg, úgy, hogy egyik a másikat kiegészíti, és együttvéve fejezik ki az ember fogalmát. Igaz az is, hogy egyenlő mértékben nevelendő a nő a férfival, de nem egyenlő módon és irányban, mert míg a nőnél több gondot fordítok az alaki képzésre, minden ismeretből és erkölcsről a női hivatás betöltésénél szükségesekre, addig a férfi részére szánt szellemi táplálék megválasztásánál a külvilág küzdelmei vannak szemünk előtt.

Megfeledeznek itt a tudós szerzetes úr, arról, mit a bibliából már gyermekkorában tanult Ábrahámról, ki az Úr kérdésére „Hol van feleséged, Sára?“ így felelt: „Ott benn a kunyhóban.“ Ebben örök időkre ki van jelölve a nők hivatásának köre, mit ha elhanyagolnak, elpusztulunk.

Ami a nők irodalmi működését illeti, ott általán nem lehet szó kiváló elmemélységről.

III. Fejezet. *A nő természeténél fogva túlérzékeny.* Itt a női gyöngegségről, és ezen sajátság fejlesztéséről szól szerző. Nem tartozik ehhez az, mit a tudósokról és írókról állít, hogy azok mind érzéketlenek. Úgy hiszem, nem érti itt az írókon a költőket is, eltagadván tőlük a képzelmet és az érző kedélyt. Hiányzik a gondolatrendben az egység, mert míg a II. fejezetben azt állítja a szerző, hogy a női szellemi tehetség egyenlő sajátságú a férfiuéval, e fejezetben már belátja, hogy amiből a férfinak kevesebbet adott a Teremtő, kipótolta azt a nőnél.

IV. Fejezet. *A nők ó és új arany ABC-je.* E fejezetben az újabb arany ABC-t Jézus és a boldogságos Szűz életképében írja elő. Itt ismét a női gyöngegséget ragyogtatja a szerző ékes nyelven. A cselédséggel való bánásmód hibái, ezek okai és orvoslása képezik továbbá értekezése tárgyát. Ezt követi az erény és törvény egymáshoz való viszonya; azt az anyák plántálják, ezt az állam adja. Törvény erény nélkül hatását veszíti. Az anyák e kötelmeinek betöltésében rejlik az ó és új arany ABC. Amit itt előad a szerző, helyes; de a női gyöngegségről már az előbbi fejezetben lévén szó, mindent, ami erre vonatkozhatik, és ebből foly ki, egy helyen kellett volna elmondania.

V. Fejezet. *Az édes anyai fönséges tiszt kívánalma.* Vizsgáljuk e fejezetnek is gondolatmenetét: Az újszülött gyermek gyáva egyéb teremtetett lényekhez képest, hivatása istenhasonlóság; hogy célját érhesse, az anyai nevelés a főtenyező; de nagy akadályokkal kell annak küzdenie a nevelési tényezők összhangzat nélküli működése miatt; a nők nevelésére tehát több gond fordítandó. A gyenge, szikár ember több képességgel bír a művelődésre a vaskos, potrohosnál. A nők test-szervezetének finomsága nem akadályozza a férfiakéhoz hasonló értelmi műveltséget. A nő bátortalanabb a férfinál. Ezen összefüggés nélküli gondolatrend részben ismétlése a II. fejezetben mondottaknak; tartalmát felfogni nem lesz képes még a műveltebb osztálybeli nő sem; mert a tulajdonképeni alapeszmét nehéz megérteni a rendezetlen, összefüggés nélküli, ellentmondástól sem egészen ment gondolatoknak változatossága és a tömött irány miatt.

VI. Fejezet. *A nők testi nevelése.* Amit itt a táplálék, ruházat és egyéb, a test erősödését előmozdító dolgokról mond, igen tanulságos a nőkre nézve. Kárhóztatja itt az ingyencséséget, a divat majmolását, az idegrendszer szándékos gyengítését. Csak az a kár, hogy nem tette a testi nevelésről szóló fejezetet a szellemi nevelésről szólók elé. Már annál inkább is szükséges volt volna ezt így rendeznie, mert a test-szervezet ismerete alapul szolgál a lélek- és neveléstan alapos megértéséhez.

VII. Fejezet. *A nő lelki vagy értelem fejlesztő nevelése.* Helytelen kifejezés „lelki vagy értelem fejlesztő nevelése.“ Lélek és értelem nem azonos, sőt még összerendelt fogalmak sem. „Értelem“ a szellem egyik fűtetheisége, tehát a „lélek“ fogalomnak alárendeltje. Csodálatos dolog egy többszörösen alárendelt fogalmat a fő- fogalom mellé rendelni. A szellem műveléséről már az előbbi fejezetekben ismételve volt szó. Miért nem tart szerző rendet? Miért nem adja a testi nevelést elül, utána a gondolkodó erő egyes tehetségeinek, ezek után az érzelmeknek nevelését, végre átmehetett volna az akaró tehetségre, az erkölcsi képzésre. Helytelen a szemléző tehetség fejtegetése, a kül- és belszemlélet. Elme, képzelem, értelem, ész, fogalom, itélet, szók értelmezése nem szabatos, a lényeges jegyek fölcserélvők. Amit itt ismét a férfi és nő ítélő tehetségéről mond a szerző, ebben ellenkezőjét állítja a II. fejezetben mondottaknak, hol azt törekvők kimutatni, hogy nő és férfi egyenlő szellemi tehetségekkel bírnak.

Ha nőekkel akarunk lélektani ismereteket közölni, azt gyakorlati irányban, világosan, tisztán és szabatosan kell adnunk, mert unalmas olvasmányt nyújtunk azon nemnek, melynek természete hajlandóbb külsőségekkel, a mindennapi élet köréhez tartozó csekélységekkel való foglalkozásra, mint mély gondolkodást igénylő, bölcsészeti dolgokról való elmélkedésre.

VIII. Fejezet. *A lélek minden tehetségét összhangzatosan kell fejleszteniünk.* A szerző összhangzatos nevelésről szándékozik értekezni, és csak a gondolkodó tehetséget és ennek csak egy-két ágát említi fel. Ez még hagyán; de ha már az összhangzatosság elvét fejtegeti, miért nem szól az általánosság, életrehatóság, a természetszerűség, stb. elvé-

ről. Vizsgáljuk azonban csak, mennyiben felel meg a fejezet tartalma címének.

„A gyermekek lelki tehetségei fejlesztését valóságos tárgyakon, érzékeltetés által kell gyakorolnunk.“ Ez nem tartozik az összehangzó nevelés elvéhez, hanem a: „Legyen tanításunk természetszerű és a gyermek egyediségének megfelelő“ elvhez. Hogy a nőknél az igaz ismeretére főfigyelmet kell fordítani, az sem tartozik a fenti cím rovatóba. Hogy szemlélet után összehasonlítás és fogalomalkotás következik, szintén nem tartozik ide, és a sorrend is hézagos, mert szemlélet után előbb következik a képzet, és ezután a fogalom. Hogy az elme gondosan fejlesztendő, az sem idevaló, mert az összehangzó nevelés elve azt igényli, hogy minden tehetségre terjedjen ki a nevelés, de a felsőbbrendűeknek alárendelendők az alsóbbak, az elme fölött áll pedig az ész, és az ész által megvilágított hitnek kell tetteink vezetőjének lennie. De lehet-e a lélek minden tehetségének összehangzó neveléséről értekezni az érző és akaró erő érintése nélkül? Vagy a szerző szerint a léleknek csak ismerő tehetsége van? Lehet-e összehangzó nevelésről értekezni az érzelmek hatályosságának, az érületek, indulatok és szenvedélyeknek, és ezeknek testi és szellemi erőinkre való befolyásának érintése nélkül? Azután hol maradt az értekezésből a földolog, az akaró tehetség képzése? Hogy kerülhetett e fejezetbe a részletes tanítástamból az anyanyelv tanítására vonatkozó fejtegetés, a nyelvérzék finomítása az érzékeltetés alapján. Hisz e munka nem tanító- és nevelőnők számára van különösen írva! Látható, kézzel fogható e fejezetben is a nagy hiány a szabatoságban, rendezettségben, világosságban és teljességben.

IX. Fejezet. *A tudomány a nőnevelésben.* Már miért nem vette bele a szerző értekezésének ezen részét a VII. fejezetbe, hol a nők lelki vagy (mi evvel szerinte egyenlő fogalom) értelem fejlesztő neveléséről értekezik. A tudományt vagy itt jobban mondva, az ismeretek közlését, mint a nevelésnek, különösen a magasabb műveltségnek legfontosabb tényezőjét mutatta, és olvasztotta volna be a VII. fejezetbe. A tudomány szükségességét a másik nemre nézve igen elvont okoskodásokkal törekszik bebizonyítani. Azt is olvassuk e fejezetben, hogy a nőknél nem a tudomány minősége, hanem annak mennyisége jöhet kérdésbe. Ez már valóban csodálatos okoskodás! A mennyiség éppen nem jó itt kérdésbe, mert a nőt éppen oly mértékben kell nevelnünk, mint a férfit, de nem oly módon. Itt csekély a hely a nő és férfi nevelésénél megválasztandó tananyag közötti különbözésről szólnunk, csak rövidlősen így fejezzük ki a dolgot „Nőnevelésnél többet az alaki képzésre, a valódi emberiesség fejlesztésére.“ A nőképzésnél földolog az, mi a női testszervezetnek és a nő testi és szellemi sajátosságainak és evvel együtt a nők hármass hivatásának és így a Teremtő szándékának e nem alkotásánál megfelel. Ne hangsúlyozzuk tehát a nőképzésnél annyira a tudományt; beszéljünk itt inkább általános műveltségről és ügyességekről. Hogy a tudós szerzőnek nők számára írt könyvek szerkesztésére való rátermettségéről és rendérzékéről meggyőződhesünk, vizsgáljuk meg, mely rendben sorolja fel a nők nevelésénél szükséges tudományo-

kat. Az első nőnek való tudomány a vegytan, ezt követi a fizikából a légszivattyú, villamosság, delejesség, világítás, hőmérő, nehézkedés elveinek megismerttetése. Ezek után említi a számtant, a történelmet, az észbölcséletet, a természetrajzot. Az ember pedagógiai és rendérzékét sérti a tárgyaknak ily rendű és ily hézagos felsorolása. Hát a táncz, zene, a költészet, művészet élvezetének befolyása a testi s szellemi művelődésre hol maradtak, vagy majd ezek külön fejezetben fognak előfordulni?

Ha már az észbölcsészetet oda vette az érdeemes szerző, miért nem szól az embertanról, ennek alapján az egészségtanról és nevelés-tanról rendszeresen vagy legalább kellő arányban? Az emberiség első legbefolyásosabb nevelőjének, a nőnemnek, és pedig a műveltebb osztálybeli nőnemnek ír könyvet, és nem tartja szükségesnek a nevelés-tant felemlíteni a tárgyak sorában! Itt inkább útmutatást kellett volna adnia az irodalomból, hogy mily könyveket olvassanak, mikép képez-zék magukat tovább az ismeretek különféle ágaiban. Sokkal inkább helyén volt volna ezt tennie, mint a természettudományi dolgok történetének és egy-két tüneménynek rendszeres előadásával untatni a női olvasó közönséget.

Igen helyesen cselekszik azonban a szerző, midőn a nőnek magasztos hivatását és betöltésének a családra üdvet árasztó befolyását buzdítás céljából felemlíti, mert a női hivatás áldásos hatásának ismerete és átérzése lehet a legerősebb alapja minden női erénynek. Elő-adja továbbá szerző a kereszténység befolyását a nők társadalmi helyzetére, buzdít a biblia alapján a szülék iránti tiszteletre. Mind szép és helyes, de erről is már több helyen szólt; a főhiány tehát itt is az anyag elrendezésében rejlik.

X. Fejezet. *A nők erkölcsi nevelése.* E cím alatt valódi arany-magvakat találunk elhintve, de a tartalommal és rendezettséggel itt sem elégszik meg csekélységem és attól tartok, hogy a sok összehalmozott tömött irányú szent igazság fárasztani fogja a női olvasót. A legmagasztosabb eszményi, szépiészeti és vallásos érzelmek felköltésére szolgáló igazságokat más köpenybe kell burkolnunk és úgy nyujtanunk, hogy a társadalmi és családi élet viszonyairól szólva, ott találja azokat az olvasó, hol érzéki élvezeteket keres.

Először is az erkölcsi és fizikai nevelés összeköttetéséről szól e pontban a szerző és az erkölcsi nevelés alapjául az értelmet tekinti. A pedagógus itt a bevezetésben a testi és szellemi tehetségek egymáshoz való viszonyáról remél értekezést olvasni, de azonnal látja a tartalom rendezetlenségét és helytelenségét, midőn az erkölcsi akarat alapjául szolgáló tehetségeket említi, mert itt megfelelkezik arról, hogy az ösztönnek az érzékiség, az akaratnak az alsóbbrendű szellemi erők, az észtehetség pedig az erkölcsi akaratnak szolgálnak alapul.

De hogy is kívánhatjuk szerzőtől az ily összefüggésről való alapos értekezést, midőn ő az értelem és ész fogalmát e fejezetben is egyenlőnek veszi, holott a scholasticusok, Kant, Jakobi, Hermes, Günther a legujabb kor bölcselőivel mind megkülönböztetik az érzékfölötti tapasztalás útján nyert képzeteket az értelem érzéki fogalmaitól. Ezek után

az „elv“ és „főelv“ fogalmakról értekezik szerző, Jézust állítja főelvül a keresztény nevelésben, mit helyesen tesz. A nevelés eszközei közül a példát és isteni kegyelmet említi, amannak alapjául szolgáljon az élő hit Istenben. Felemlíti az imát, mint erénygyakorlatokra való szoktatás eszközét; bemutatja Jézust magasztos alakban, ki példája által nevelt. Az anyai szeretetet, mint hathatós nevelési eszközt, szintén ajánlja, úgy szintén az egyetemes szeretetet, melynek legilletékesebb ápolói a nők. Több szép idézetet olvashatunk azután az Üdvözítő nevelési elveiből, melyeket tanítványaihoz és az apostolokhoz intézett, szent Pál, szent Máté, szent János, szent Péter, szent Jakab irataiból. Ezek után a szülők és tanítók összehangzó neveléséről szól.

Ha már a fejezet címéül a nők erkölcsi nevelését választotta szerző, miért tesz annyi kitérést értekezésében oly dolgokra, melyek az eddig felsorolt fejezetekbe jobban illettek volna, miért ismétli az eddig mondottakat oly sok helyen. Kifárasztja a női elmét a sok elvont igazság felsorolása a szent könyvekből, szerintem a nők erkölcsi neveléséről szóló fejezetben a következő nevelési tételekről, és ily rendben kellene értekezni: A női főerények: rendszeretet, takarékoság, háziasság, háziasság, házi munkásság, külső kellem, csinoság, természetesség, negélyzetlen nőesség, türelem, szelidség, engedékenység, önmegtartóztatás, a nyugodt megfontolás, a társaság-műveltség.

Az érzelmekről, a női kedélyről szólva, az e munkában felhozottakat szintén másképen nyújtottam volna a női közönségnek, ily czímek alatt: a szépsézetű érzelmek művelése, az eszményiség érzelmek, a lelki tisztaság, a lelki szépség, istenerzelem az ezen alapuló lelki nyugalommal, a részvét érzelmek, a szűzies szemérem, a honleányi érzelmek, a hit, remény és szeretet érzelmek, szerénység, hiúság, stb. Így sok szép és magasztos tant vihettünk volna a női elmén át annak szívébe.

Magam is csudálkozom, hogy e munkában ennyi hiányt vélek felfedezni. Talán nem vagyok képes a bő tudománygyal rendelkező, mély elméjű, tapasztalatokban gazdag szerző gondolataihoz fölemelkedve, őt megérteni.

Gyűjtő Béla.

A magyarországi néptanítók IV. egyetemes gyűlésének naplója. Szerkesztette Somlyay József. Kiadta a rendező-bizottság. 1891.

A IV. egyetemes gyűlésnek nagy jelentősége van tanügyi társadalmi, és politikai szempontból. Ezen gyűlésről, az ezt megelőző és követő, de vele szoros kapcsolatban levő tanügyi és társadalmi mozgalmokról ad számot a „Napló.“ Hogy a IV. egyetemes tanítógyűlésnek úgy általános, mint a megelőző egyetemes és országos képviselői tanítógyűlésekhez viszonyított jelentőségét a Napló nyomán méltassuk, későbbre tartjuk fenn e jogot; most csak azt emeljük ki, hogy a tanítóképző tanárok körében újabb megindult mozgalom a tanítóképzés fejlesztése érdekében e Naplóra is rányomta bélyegét. Nemcsak, hogy a tanítók gyűlésén a felszólalásokban és határozatokban bőven találunk vonatkozásokat a tanítóképzésre, hanem a tanítóképző-tanárok egyesülete az egyetemes tanítógyűlés idején tartott közgyűlésüknek terjedelmes jegyzőkönyvével és egy még terjedelmesebb emlékirattal szerepel

a Naplóban. E két irat felöleli tanítóképzésünk egész rendszerét, számos reformot jelöl meg, s általában arról tanúskodik, hogy annak a nagy szabású mozgalmak, a mely az 1890. évi augusztus 20-tól 24-ig tartott egyetemes gyűlésen érte el csúcspontját, egyik legjelentősebb és leg-érdekesebb része a tanítóképző-tanárok gyűlése volt. A mű kiállítása csinos, összeállítása pedig gondos kezekre vall, a miért teljes elismerés illeti a Napló érdemes szerkesztőjét.

Beküldött művek.

Hazai művek. *A magyar abc- és olvasókönyvek történeti fejlődése* a legrégebb időtől napjainkig. Tanügyi monográfia. A máramaros-vármegyei általános tanító-egyesület által pályadíjjal koszorúzott mű. Irta Bökényi Dániel. Ára 1 frt. 1891. Máramarossziget. *Iskolai négyesdalok kézikönyve.* Négy szolamú kardalok felső nép- és polgári iskolák, valamint nőnöveldék használatára, a szolamok külön lenyomatával. Szerkesztette Hoós János, a dévai állami tanítóképezde ének- és zenetanára. I. kötet: Női és gyermekdalok. Ára 1 frt. Szerző sajátja. Déva 1891. *Vezérkönyv Nógrádmegye földrajzának oktatásában.* 50 darab arannyal jutalmazott pályamű. Írták: Peres Sándor, a losonczyi áll. tanítóképezde gyak. isk. tanítója, és Wagner István, balassa-gyarmati áll. el. isk. tanító. A nógrádmegyei tanítótestület tulajdona. Ára 1 frt. Kapható az elnökségnél Balassa-Gyarmaton. 1891. *Földrajzi olvasókönyv és példatár,* a nógrádmegyei népiskolák III. oszt. számára. 50 darab arannyal jutalmazott pályamű. Írták: Peres Sándor és Wagner István. A nógrádvármegyei tanítótestület tulajdona. Ára 15 kr. Kapható az elnökségnél Balassa-Gyarmaton. *Megjegyzés.* E könyv czélszerűen csak a hozzáírt „Vezérkönyv“ szellemében és utasításai szerint használható. *Magyar ABC és olvasókönyv.* (Népiskolai könyvtár IX. kötet). Az elemi népiskola I. osztálya számára szerkesztette: Nagy Sándor sajkócazi tanító. Kiadja a „sárospataki irodalmi kör“ a főiskola költségén. Ára kötve 21 kr., kötetlen 14 kr. Sárospatak. 1891.

Külföldi művek. *Anschaunngs Psychologie mit Anwendung auf die Erziehung für Lehrer- und Lehrerinnen-Seminare, sowie zum Selbstunterricht.* Von E. Martig, Seminardirektor zu Hofwyl. Második javított kiadás (az első kiadás ismertette lett lapunk múlt évi folyamának 536. lapján). Bern. Schmid, Francke & Co. 1891. *Lehrbuch der Pädagogik für Lehrer- und Lehrerinnen-Seminarien sowie zum Selbstunterricht.* Von E. Martig, Seminardirektor zu Hofwyl. Bern. Schmid, Francke & Co. 1890. *Der heimathkundliche Anschauungs-Unterricht mit besonderer Berücksichtigung des Zeichnens und des Unterrichtes im Freien in fragend-entwickelnder Lehrform.* Von Edmund Hartmann. Gymnasiallehrer in Giessen. Mit Illustrationen und Kartenskizzen. Giessen. Emil Roth. 1891.

Értesítők.

Csáktornyai m. kir. állami tanítóképző intézet 1890—91-iki évkönyve. Szerkesztette Margitai József igazgató. A gondosan összeállított és becses adatokat tartalmazó évkönyv tartalma: 1. Változások a tanári karban. 2. Felvétel. 3. A növendékek segélyezése. 4. A tanév kezdete és vége. 5. Rendszabályok. 6. Hetesek és naposok kötelességei. 7. Köztartás. 8. Magaviselet, szorgalom előmenetel, mulasztások. 9. Intézetünk speczialis célja. 10. Az intézet gazdasági telepe s a gaz-

dasági kiképzés. 11. A növendékek a nyilvánosság előtt. 12. Tanszerek, gyűjtemények. 13. Intézetünk tovább fejlesztése. 14. Hivatalos látogatások és vendégek. 15. Az intézet jötevői. 16. Az igazgató tanács és tanári kar. 17. A tanítónövendékek. 18. Tankönyvek. 19. Gyakorlóiskola. 20. Tudnivaló.

A felső-lövői ág. hitv. evang. nyilvános tanintézetek (tanítóképezde, gymnasium és reáliskola) értesítője az 1890–91-ik tanévről. (Magyar és németnyelven). A tanintézetek rajzával. A tanítóképző-intézetre vonatkozó részt összeállította Eben spanger János igazgató. *Tartalom.* Vasvármegye területének lejtősödése Ebenspanger Jánostól (a megye rajzával). A tanintézetek felügyelete. Tanári testület. Az elvégzett tananyag. Tankönyvek. Tanulók névsora: a) a képző-intézet előkészítőjének növendékei. (A képzőintézetnek négy osztályú előkészítő iskolája, praeparandiája, van. Szerk). b) A képzőintézet növendékei; c) a gyakorló iskola növendékei. Statisztikai kimutatás. Tanári könyvtár. A tanítóképző növendékeinek névsora. A tanítóképző-intézetnek Wimmer önképző köre. Könyüradományok. Egészségügyi jelentés. Az iskolák története.

Győri kath. tanítóképző-intézet értesítője az 1890–91-iki tanév végén. *Tartalom.* Az intézet föntartói és jöltevei. A tanév befolyása. Változások a tanári karban. Az önképzőkörrel. Tanári testület. Kimutatás a tanulókról. Tankönyvek. Taneszközök. A tanulók előmeneteli osztályzata. Tanaképesítő és magánvizsgálatok.

Szekely-keresztúri m. kir. áll. tanítóképző-intézet VI. értesítője az 1889/90 és az 1890/1 iskolai évekről. Szerkesztette: Borbély Sámuel igazgató. *Tartalom.* 1. Igazgatótanács. 2. Tanári kar és segédszemélyzet. 3. Adatok a két isk. év történetéhez. 4. Tanterv és kézi könyvek. 5. A növendékek létszáma. 6. Erkölcsi és szorgalmi viszonyok. 7. Egészségügy. 8. Jótétemények és jutalmak. 9. Kertészet és méhészet. 10. Önképző kör. 11. Tanítóképesítő vizsgálat. 12. Magyar nyelvi tanítóképesítő vizsgálat. 13. Taneszközök és egyéb felszerelési tárgyak szaporodása. 14. Kezeli alapok. 15. A gyakorló-iskola.

Zilahi m. kir. áll. tanítóképezde XX. értesítője az 1890–91-ik tanévről. Szerkesztette: Faluvégi Albert igazgató. *Tartalom.* 1. A tanév főbb mozzanatai. 2. Igazgatótanács. 3. Tanári kar és intézeti személyzet. 4. Tankönyvek. 5. A zár-vizsgálatok ideje és rendje; a növendékek osztályzatai. 6. Önképzőkör. 7. Erkölcsi magaviselet és szorgalom. 8. Egészségi állapot. 9. Az intézet 1890/91. tanévre megállapított költségvetése. 10. Jótétemény, ösztöndíjak, jutalmak és pályadíjak. 11. Statisztikai táblázatok. 12. Könyvtár és egyéb taneszközök ez évi gyarapodása, 13. Tanítóképesítő vizsgálat. 14. A tanítóképezde növendékei. 15. Előleges értesítés.

EGYESÜLETI ÉLET.

Kérelem!

Tisztelt tagtársainknak és tekintetes tanári testületeknek becses figyelmébe ajánljuk a VI. füzet 319. lapján közölt „Felhívás“-t és kérjük újólág, szíveskedjenek az egyes tantárgyakra vonatkozólag tanterv-javaslatokat készíteni és azokat a titkári és szerkesztői hivatalhoz (Budapest, Üllői út 24.) beküldeni. A pedagógiai tárgyokról szóló javaslatokat tisztelettel kérjük október közepéig a titkári hivatalhoz juttatni.

Figyelmeztetés.

Az idei tagdíjoknak eddigelé csak mintegy 34%-a folyt be. Tisztelettel kérem a t. tagtársakat, hogy tagsági illetékeiket (az egy intézetnél, vagy egy városban működők lehetőleg együttesen, egy ugyanazon postautalványon) az egyesületi pénztárba beküldeni sziveskedjenek.

Budapesten, 1891. szept. 24.

VI. Aradi utca 68.

Komáromy Lajos.
egyes. pénztáros.

Dr. Ballagi Mór.

1815—1891.

Dr. Ballagi Mór, egyesületünk tiszteletbeli tagja, a folyó évi szeptember hó 1-én meghalt. Benne nemzeti közéletünk egyik jeles bajnoka dőlt ki a küzdők sorából. Ballagi Mórban a protestánsok korunk kitűnő theologusát, a tudományos akadémia nemzeti nyelvünk egyik legbuzgóbb kutatóját, a főváros tanügyi bizottságának a legtevékenyebb tagját gyászolja; a mi egyesületünk pedig elhunyt dísztagjában azt a magyar tanítóképzőt siratja, a ki mint író s mint a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“ szerkesztője, évtizedeken át áldásosan hatott nemzeti népoktatásügyünk fejlődésére s a magyar protestáns néptanítók szellemi életére, és a ki 1868 óta, mint a budapesti állami tanítónőképző-intézetnek szakavatott igazgató tanácsosa, a legüdvösebb munkásságot fejtette ki tanítónő-képzésünk ügyének emelése körül.

Ballagi életének java részét, miként az alább következő életrajzi adatokból is kitűnik, a közügyeknek szentelte; hatalmas szellemének nyomai ott vannak és megmaradnak sokáig azon országos jellegű intézeteinkben és egyesületeinkben, a melyekben működött. A mi egyesületünk életében ugyan nem vehetett már az agg tudós tevékenyebb részt; de mielőtt még a mi egyesületünk megalakult volna, lapjában mint író és mint szerkesztő hűségesen végezte a „Tanítóképzők egyesületének“ feladatát. Ezért választotta meg Ballagi Mórt egyesületünk dísztagjául és gondoskodni is fog arról, hogy közgyűlésünkön, valamint e folyóiratban tüzetesebb méltatásban is részesüljön elhunyt jelesünknek az a tevékenysége, a melyet a népoktatásügy, nevezetesen pedig a tanítóképzés fejlesztésének érdekében hosszú félszázadon át kifejtett volt. Addig is pedig, a míg ez megtörténhetik, közöljük itt a megboldogult életrajzi adataiból a következőket:

Dr. Ballagi Mór, hittani író, nyelvész, lapszerkesztő, magy. akadémiai rendes tag, a múltban a ref. theol. intézet tanára volt, az utóbbi időben pedig nyugalomba vonulva élt. Korunk protestáns theologiai tudományosságának e legkiválóbb szabadelvű bajnoka, Toldy és Ferenczy szerint, 1816-ban Tarnókan (Zemplénmegye) született, dr. Kiss Áron

szerint pedig 1815. márczius 18-dikán, szegény zsidó szülőktől. Atyja (Bloch), a Sztáray gróf haszonbérelője volt, ki haszonbérét — elemi csapások miatt — nem lévén képes fizetni, elűzetett, sőt börtönbe hurczoltatott. Míg a kenyérkereső a vármegye börtönében sanyargott, az alatt a vézna kis gyermek anyjával együtt egy álló esztendeig szilván és vadkörtenén élt.

Utóbb a tönkre ment apa kiszabadulván, zugiskolai tanítóvá lön, s mint ilyen vándorolt az ország különböző részeiben s nyomorgott 120—30 váltó forintnyi fizetés mellett nyolczadmagával. Mór, kit apja a Talmud s ó-szövetségi szent iratok ismeretére jókor megtanított, mint bocher, a ki megfelel a mi supplikánsainknak, a Talmud s ó-szövetségi helyeinek felmondásával szerezte meg kenyerét. 1829-ben Nagy-Váradra ment, hogy kiképezze magát. Súlyos körülmények közt, de önemésztő szorgalommal töltött itt két évet, honnan a pápai híres Beth-Hammidrasha indult. Itt félévet tölte s Moórra, majd Súrányba ment nevelőül. Ez utóbbi helyen a plébános latin s görög könyveket s Verseghy elavult magyar grammatikáját adta kezébe. Másfél év múlva innen írt Pápára Tarczyhoz, kérve, hogy vegyék fel a filozófiára. És a felvételi vizsgán dicséretesen megállván helyét, 1836-ban csakugyan fölvétetett. Pápáról Pestre ment a műegyetemre, hol minden szorgalma s ügyekezete mellett sem nyerhetett az akkori türelmetlen felekezeti szűkkeblűség miatt ő, mint zsidó, oklevelet. Már ekkor annyira bírta az irodalmi nyelvet is, hogy a Hasznos Multságok s a Pesther Tageblattban dolgozatai jelentek meg. Nem lévén többé Pesten maradása; tudományszomja Párisba vitte (1839). Az alatt itthon az 1840-iki országgyűlésen a zsidók emancipációja kerülvén szőnyegre, Eötvös felszólította őt, hogy hitsorsosai körében mozgalmat indítson meg az ügy érdekében. Még Párisban hozzáfogott az eszme kiviteléhez. Ott írta meg „A zsidókról“ czímű röpiratát, melyet Vajda Péter adott ki.

Párisból Eötvös haza híván, a vallásirodalomnak s a zsidók magyarosítása nagy ügyének szentelte munkaerejét. 1840-ben megjelent tőle Mózes öt könyve magyarul s mellette az eredeti héber szöveg, valamint Jozsua könyve, mely oly kitűnően sikerült, hogy 1841-ben az akadémia méltónak ítélte őt tagjai sorába emelni. A zsidók magyarosodása ügyében élénk mozgalmat indított s erősen munkált egy magyar tannyelvű rabbi- s tanítóképző létrehozásán. Magyar nyelvtant írt németek számára, mely azóta (1842) nyolcz kiadást ért. Később szintén német-ajkúak számára jegyzetekkel ellátott magyar olvasó-könyvet szerkesztett.

1842-ben Tübingába ment a theol. és bölcészet tanulmányozására s itt bölcészettudori oklevelet nyert. Időközben Notzingen községben 1843. május 28-án a protestantizmusra tért, s ugyanekkor Székács csal egyesülve, elkészítette az egész új szövetség fordítását, de ebből valamint az 1847-ben egyedül ő általa kezdett teljes bibliafordításból csak mutatványok láttak napvilágot. Visszatérve, 1844—48-ig Szarvason működött az ottani ág. ev. főiskolánál, hol Vajda Péterrel erős lendületet adott a magyarosodás ügyének,

1848-ban báró Eötvös pesti egyetemi tanárnak jelölvén őt ki, a

szarvasi tanárságról lemondott. Október hó elején azonban a szabadságharcz kitörvén, a tervbe vett egyetemi új tanfolyamok megnyitása s az újonnan kinevezett tanárok beiktatása elmaradt. Karddal cserélte hát fel a kathedrát s honvédkapitányi ranggal Görgei mellett tábor-kari fogalmazó, majd Aulich mellett hadelnöki titkárrá neveztetett ki. A forradalom leveretése után ő is üldöztetett s csak alig sikerült Placzkó esperes és Kubinyi Ágoston közbenjárására kinyerni, hogy tanszékét Szarvason újra elfoglalhassa. 1851-ben a kecskeméti ref. theol. intézethez hivatott tanáru. 1855-ben Pesten prot. theol. intézet állítatván, ide választatott meg a keleti nyelvek s írásmagyarázat tanszékére.

Ez idő fordulópontot képez életében, ettől kezdve csaknem minden tevékenységét a prot. egyházi és iskolai ügynek szentelte. Megszólaltatta a lethargiában levő prot. irodalmat. 1855-ben egy igénytelennek látszó, de az akkori időben mégis fontos vállalatban a „Prot. Naptárban“, maga köré gyűjté a legkiválóbb írókat. E vállalathoz hozzájárult 1858-ban a Protestáns Egyházi és Iskolai Lap megindítása. Az abszolútizmus s a pátens-világ korszakában egyetlen szabadszavu követője a protestantizmusnak volt e lap. Nagy tevékenységet fejtett ki nem csak a közszellem ápolásában, hanem a munkaszereget ébresztésében is. Az 1860—71. időközben több mint 20,000 frtot gyűjtött jótékonycélokra.

A politikai élet pezsdülésével (1861) az ó-moraviczai (Bács-m.) kerület egyhangúlag választá képviselőjéül. A rövid országgyűlésen mint a határozati párt híve vőn részt. De ezzel vége szakadt politikai szereplésének s ismét kizárólag egyházi és iskolai ügyeknek szentelé munkásságát.

Harminczkét évi tanári pályájáról 1878-ban lemondott, hálás tanítványai ez alkalomból egy babérkoszorúval tisztelték meg, egykori növendékei pedig közadakozásból jótékonycélu „Ballagi-alapítványt“ hoztak létre.

A gyakorlati életben, mint fővárosi bizottsági tag s a tanügyi bizottság tagja, meleg érdeklődéssel függött a város népiskoláin, mint a nőtanító-képző igazgatótanácsának alelnöke, a pesti ref. egyház és egyházmegye s a dunamelléki egyházkerület tanácsnoka s fizetéstelen városi árvaszéki ülnök, úgyszintén a protestáns országos árvaházi bizottság tagja, előbb elnöke, fejtett ki folytonos üdvös munkásságot.

Szorgalma, takarékosága öreg napjaira független, minden anyagi gondoktól ment életét biztosítottak számára. Az 1881-iki ref. zsinaton, Debreczenben, egy lelkes beszéd kíséretében, Ragályi után ő adta a második ezer forintot a magyar ref. országos segélyalap javára. Irodalmi munkássága igen kiterjedt s maradandó értékű.

* * *

Ballagi Mór betegsége május hó 21-én kezdődött, a mikor szélhűdés érte. Ez azután ágyba döntötte s azóta jóformán élő halott volt. A hosszas szenvedés lassankint kimerítette életerejét s szept. 1-én reggel hat óraker csendesen jobb létre szenderült. Halálát ismerősein,

rokonain kívül fiai: Ballagi Aladár egyetemi tanár, Ballagi Géza sárospataki akadémiai tanár és leánya, Illés Károly kuriai bíró neje, gyászolják. Temetésén a szertartást Szász Károly püspök és Kenessey Béla tanár végezték. Jelen voltak a gyászünnepen a főváros minden nevezetesebb intézetének és egyesületének a küldöttségei, a tanítóképző-intézetek tanáraival egyetemben.

Legyen áldott emlékezete!

* * *

† Wiener Péter

1842—1891.

Az iglói tanítóképző homlokzatáról 1891. aug. 16-án egy fekete zászló szomorúan hirdette, hogy az intézetnek halottja van s ez Wiener Péter rendes tanár, a ki hirtelen halt meg. Egy sürgöny hozta a megrendítő hírt, lakonikus rövidséggel csak annyit jelentve, hogy Wiener agyszéllütés folytán meghalt. Szinte hihetetlen volt e hír, hiszen épen, egészségesen és a legjobb kedvvel távozott Iglóról, mint mondá, hogy igazgatói helyettesi gondjait másra átruházva, néhány szünnapi üdülésre Csákovára ránduljon öveihez és barátjaihoz, kiket annyira szeretett. S azóta vissza sem tért többé. Ohajtott pár napi üdülési nyugalma örök álmra változott, s azóta ott pihen a csákovai temetőben közel fiához, kit éppen most egy éve, mint első éves jogászt Facseten temetett volt el.

Wiener Péter korai halála egy munkás életre és szép alkotásokra hivatott és képesített tanárt döntött a sírba. Még csak 49 éves volt, duzzadó friss egészséggel, élénk szellemi képességgel s pezsgő életkedvvel megáldva. Olyan korban volt tehát, a hol élettapasztalataival, eddigi eredménydús tanügyi szolgálataival, s kivált rokonszenves egyéniségével a tanári pályán még sokat tehetett volna. Halála éppen azért közrészvétet keltő. Életrajzi adatait a következőkben foglalom össze: Született Párdányban (Torontálban) 1842. nov. 28-án. Elemi és gymnasiumi tanulmányainak bevégezése után a papi pályára szánták, de a mi Péter barátunk — így hívták rendszeren — ellenállhatatlan vágytól ösztönözve csak tanító akart lenni, s Verseczen elvégezvén a tanítóképző tanfolyamokat, előbb nevelő, majd Lippán tanító lett. Itt kezdte meg első nyilvános szereplését, mi közben buzgó tanítói működése és kivált a társadalmi téren kifejtett élénk érdeklődése, s rokonszenves viselkedése által magát olyan népszerű és kedvelt tanítóvá tudta tenni, hogy azon a vidéken még ma is számosan vannak régi barátjai és pályatársai között, kik nevét most is lelkesedéssel emlegetik. A 60-as évek végén Németországban találjuk „a mi Péter barátunkat“ a hová másokkal együtt ő is tanulmányozás végett kiküldetett. 1872-től kezdve Zsombolyán, az ottani polg. iskolánál mint tanító működött 1878-ig. Ez időre esik tevékeny és sikerdús-szereplése a délmagyarországi tanítóegyesületben, melynek elnökéül lett megválasztva. 1878-tól tanítóképző rendes tanár lett előbb Baján, azután az iglói áll. képzőnél. Pályatársai, kollegái és tanítványai nemcsak ott

a délvidéken, hanem itt a felföldön is szerették Wienert. Mert a gyarlóság mellett, melytől egy ember sem ment, volt ő benne egy sajátos egyéni tulajdonság, melynél fogva a mi Péter barátunkat mindenki szerette. De hogyan is ne szerette volna?! Mikor ő benne a társasélet iránti élénk ösztön, az ifjak ellenállhatatlan szeretete, a néptanítók iránti határtalan vonzalom és tisztelet annyira ki volt fejlődve! Elmés ötletei, humoros jó kedélye, s barátságos kedves modora pedig oly kellemessé tették őt, hogy azon ürt, melyet az a kérlelhetetlen kaszás okozott, bizony sokáig, sokáig fogjuk megérezni. Ezen előnyös tulajdonainál fogva volt Wienernek Iglón nagy népszerűsége és sok jó barátja. Az itteni városi ipar- és kereskedelmi iskoláknak ő volt évenként át igazgatója; ő alapította az iglói második kaszinót, melynek a közbizalom elnökekül emelte. A városi törvényhatósági bizottságnak ismételtelen is tagjává lett. Ezekből is kitűnik, hogy Wiener Péter nemcsak mint tanár szolgálta a tanügyet, hanem lelkesedéssel és értelemmel dolgozott a közügyekért is. S mindennek daczára a mi Wienerünk családi életében nélkülözötte a teljes boldogságot. Első neje, Kardos Lívia korán szállt sirba, utána őt gyermeke közül négy, kikkel meg lett áldva. Ez elvesztett boldogságában megpróbált férfi azonban nem vesztette el hitét, s még egyszer megnősült. Második neje Hosszú Róza szintén 5 gyermekkel pótolta az elsőket, de fájdalom, a sorstól a családi életben üldözött férfiúnak nem kedvezedett a gondviselés most sem. Ezen utóbb szülött gyermekei is, egy még élő árva fiacskája kivételével, mind elhaltak. A legnagyobb csapás tavaly érte a szegény apát, midőn első házasságának még egyetlen élő emlékét, szeme fényét, büszkeségét, 20 éves jogászfiaát elvesztette. Akkor láttam igazán, hogy Wiener Péter, a különben könnyen vigasztalódni látszó apa szívében mennyi érzelem, s mennyi atyai fájdalom lakozik! S azóta mintha megtört volna egy kissé. Néha, midőn egy-egy véletlen dolog elhalt fiára emlékeztette, a legderültebb hangulatban egyszerre elborult az arca, s szemüvege alatt ott rezgett egy néma köny. Mennyi fájdalom ülhetett abban az egy könyben!

Most már ő sincs többé! Ott nyugszik közel fiához, a csákovai temetőben, régi barátai és rokonai körében!

Legyen neki könnyű a föld, s áldás boruljon emlékére!

Igló, 1891. szeptember.

*

OKIRATTÁR.

Törvényjavaslat

a népoktatási nyilvános tanintézetek és nyilvános kisededővő intézetek tanítóinak s nevelőinek nyugdíjazásáról, valamint azok özvegyeinek és árváinak gyámolításáról szóló 1875:32. törvényzikk módosítása tárgyában.

1. §. Az 1875:32. törvényzikk 1. és 2. §-ában elősorolt nyugdíjra jogosítottak közé felvétnének még a tanítóképezdek mellett fennálló gyakorló iskoláknál, az emberbaráti intézeteknél, az alsó foku kereskedelmi és iparos iskoláknál, valamint minden, tanfolyamuknál fogva a népoktatási tanintézetek körébe tartozó is-

koláknál végleges minőségben alkalmazott tanítók és tanítónők: ha a tanítói hivatal viselésére az 1868:38. t.-cz. 133. §., vagy az 1883:30. t.-cz. 61. és 62. §-ában meghatározott képesítéssel birnak és ezenfelül az 1879:18. t.-cz. követelményeinek megfelelnek.

2. §. Az élethosszig élvezendő nyugdíjra jogosítottak nyugdíjának évi összege, a nyugdíj alapjául szolgáló, beszámítható fizetésnek tiz szolgálati év után 40 százalékkal és a tiz évet meghaladó szolgálat után minden további év után 2—2 százalékkal magasabb összegben állapítandó meg úgy, hogy a 40 évi szolgálati idő kitöltése után a beszámítható és 50 frtonként kikerekített fizetésnek teljes összege jár.

A beszámítható fizetés teljes összegénél magasabb nyugdíjban, hosszabb szolgálati idő után sem részesíthető senki, ellenben az évi 300 frtnál kevesebb fizetéssel ellátott tanítók és tanítónők részére is a nyugdíjki szabásnál mindig 300 frt évi fizetés veendő alapul.

3. §. A szolgálatba utoljára az igényjogosultat megillető beszámítható javadalmazás összegének megállapításánál számba veendő:

a) a rendszeresített fizetés készpénzben;
b) az előbbeni magasabb fizetés kiegészítéséül huzott kiegészítési (személyi) pótlék;

c) a fizetéssel egyenlőnek tekintendő és nem kizárólag a hivatalos működés tartamára endedélyezett személyi pótlék;

d) a fizetés kiegészítő-részét képező rendszeres korpótlékok;

e) a készpénz fizetést pótló vagy kiegészítő földilletmény jövedelme, a terménybeli járandóságok és egyéb szolgálmányok tiz évi átlag szerint számítandó helyi értéke. Természetbeni lakás, lakbér, kegyuri adomány, helyi vagy drágasági pótlék, iskola fűtésére szolgáló fa-járandóság, irodai átalány, segéd tartására szolgáló javadalom a végellátás összegének kiszámításánál nem veendő figyelembe.

4. §. Az özvegyek segélypénze 300 frtnak, illetve az elhalt férj legutolsó leszámítható fizetésének 600 frtjáig, ennek 50%-át, a 600 frtot meghaladó rész után pedig 20%-át teszi, amely segélypénz a férj halála napjától számított fél év mulva tétetik folyóvá, amelyből az özvegyen maradt nő nemcsak saját gyermekeit, hanem elhalt férjének előbbeni házasságából származott gyermekeit is ellátni tartozik.

5. §. A nő-tanítók a férfi-tanítókkal az ellátási igény elbírálásánál úgy a jogok, mint a kötelezettségek tekintetében egyenlőknek tekintendők.

A férj azonban neje után, annak 3 havi fizetésével, illetve, ha nyugdíjas állapotban halt el, 3 havi nyugdíjával felérő temetkezési járulékon kívül, semmi nemű részeltetésre igényt nem tarthat.

6. §. A nő-tanító saját alkalmaztatása után öt megillető nyugdíjra vagy végkielégítésre az esetben is tarthat igényt, ha férje még életben van, vagy azután külön ellátást élvez s folytonos ellátását akkor is megtarthatja, ha férje után később részesül csak ellátásban, vagy ha újra férjhez megy.

7. §. Ha az özvegy anya segélypénzt huz, akkor egy gyermekre nem számítatik külön gyámpénz, hanem az egy gyermek levonásával a többi fejenként az anyát megillető ellátásnak $\frac{1}{6}$ -át kapja.

A gyámpénznek valamennyi gyermekre eső összege azonban az özvegyi ellátás összegét meg nem haladhatja.

A nő-tanító árvái, minthogy atyjok az 5. §-ban foglalt korlátozás folytán özvegyi ellátásban nem részesülhet, szülőtlen árvakül tekintendők és róluk az

alább következő §. értelmében kell gondoskodni, oly módon, hogy az árvagyám-pénz alaptételének kiszámítása akként eszközöndő, mintha az atya, özvegyi ellátásához igénynyel bírna.

8. §. A teljesen szülőtlén árvák, ha csak egyik szülőjük működött a tanítói pályán, fejenként a fentebbi §. értelmében számítandó gyámpénzen felül még 25 frtot kapnak, ha mind a két szülőjük tanító volt, ugy mindenik szülőjük után külön-külön számítandó gyámpénzen kívül még 50 frtot nyerne.

Teljesen szülőtlén és vagyontalan árvák az őket megilletendett gyámpénz fejében három éves koruktól kezdve árvaházakban neveltetnek, ugyszintén azok a vagyontalan árvák, a kik teljesen szülőtlenekül tekintendők, mivel egyik szülőjük házassági elválás, vagy valami saját hibája miatt nyugdíját elvesztette, vagy ilyet nem is nyert, utóbbiak azonban csak az esetben, ha életben maradt szülőjük kérelmezne, vagy ha az 1868. XXXVIII. t.-cz. 4. §. értelmében gyámkirendelés szüksége forogna fenn, vagy ha az életben maradt szülő magaviselete miatt az illetékes hatóság az árva érdekében kívánatosnak tartaná.

Az ily árvák gyámpénze neveltetésük tartama alatt a nyugdíjalapból az illető árvaház javára szolgáltat ki.

E czélnak megfelelő árvaházak létesítésére és ezek fentartási költségeinek fedezésére az országos tanítói nyugdíjalap rendkívüli jövedelmei és annak előre nem látott bevételei fordítandók.

9. §. A nyugdíj- és gyámalap jövedelmei közé felveendő az oly népoktatási tanintézetekbe járó tankötelesek után hozzájárulás czimén évenként fizetendő 15 kr. a mely tanintézetek tanítói az 1875. 32. t.-cz. 2. §-a, illetve e törvény 1. §-a értelmében a nyugdíjra jogosítottak sorába felvétettek.

E hozzájárulási díj első sorban a szülőktől szedendő be; másodsorban az iskola-fentartóktól; szabadságukban állván ezeknek a díjak fedezésére a szülők beigazolt vagyontalansága, vagy általános tandíjmentesség esetén az 1868-ik 38. t.-cz. 4. §. értelmében fizetendő iskola-mulasztási bírságokból befolyt pénzüsszeget igénybe venni.

10. §. Egész negyven évi szolgálata tartama alatt köteles mindenki a nyugdíj- és gyámalap javára a jelen törvény értelmében részére biztosított nyugdíjösszeg 2%-át fizetni.

11. §. Az 1875:32. t.-cz. 28. és 29. §-aiban foglalt és a jelen törvény által változást nem szenvedett, valamint a jelen törvény 9. és 10. §-aiban felsorolt díjakat az iskola-fentartók, illetve az állami iskoláknál a gondnok, a felekezeti és községi iskoláknál az 1876:28. t.-cz. 9. §. értelmében alakított iskolaszékek saját szavatosságuk mellett, kötelesek minden polgári év első két havában a községi adópénztárba beszolgáltatni, mi végből az iskola fentartót terhelő évi díjakról, az iskola szükségleteinek fedezéséről való gondoskodás alkalmával egyidejűleg tartoznak intézkedni; a tanítók közvetlen terhét képező járulékokat azonban az illetőknek állomásaikkal egybekötött javadalmaikból tartoznak levonni.

Ha a fizetésre kötelezett vonakodása miatt e járulékok beszedése akadályba ütköznék, az iskolaszék megkeresésére a behajtást az illető községi előljárátság eszközli.

Mulasztás esetén a hátralék után az állami közadókra nézve megállapított % késedelmi kamat fizetendő s a mulasztást elkövetett fél, iskolaszék vagy községi előljárátság 5—50 frtig terjedő bírsággal sújtható a közigazgatási bizottság által a nyugdíj-alap javára

12. §. Az 1875. 32. t.-cz. 31. §-ban foglalt kedvezmény alapján az orsz. tanítói nyugdíj-intézethez való hozzájárulás kötelezettsége alól felmentett iskolafentartók e kedvezményt a jelen törvény hatályba léptéig külön nyugdíj-intézetükbe felvett tanítók és tanítónőkre nézve jövőre is feltétlenül élvezik.

A jelen törvény hatályba lépte után azonban csak az esetben jogosítvák tanítókat, illetve tanítónőket saját nyugdíj-intézetükbe új tagokul felvenni, ha a jelen törvény szentesítésétől számítandó fél év alatt írásbelileg kijelentik, hogy az érintett határidő után nyugdíj-intézetükbe felveendő tanítók és tanítónők részére azok nagyobb megterhelhetése nélkül legalább is annyi és oly mérvű végellátást és egyéb előnyöket biztosítanak, mint a mennyit a jelen törvény megállapít.

13. §. A jelen törvény 1892. évi január hó 1-én lép életbe.

Ez időpont elérékéig beálló nyugdíj- és végellátási igények, valamint a kötelezettségek is a nyugdíj-intézettel szemben az 1875: XXXII. t.-cz. rendelkezései értelmében bírálандók meg.

A jelen törvény életbe léptétől kezdve a befizetések, valamint az 1870. évtől számítandó szolgálati évek arányában a végellátások is a jelen törvény szabványai értelmében eszközlendők; az 1870. évet megelőző szolgálati évek arányában pedig azon kormányrendeletek, gyakorlat, egyházi vagy községi szabályzat, vagy magán-szerződés értelmében, a melynek hatálya alatt az igények szereztettek.

A jelen törvény hatályba léptéig nyugdíjazottaknak járandóságait továbbra is az eddigi módon az tartozik fizetni, ki eddig fizette.

Az ezen törvény életbe léptéig szerzett igények fentartatnak és nyugdíjazás esetén figyelembe veendőek.

14. §. A jelen törvény életbe léptétől számítandó 10 év eltelte után az orsz. tanítói nyugdíj- és gyámalap állapotát feltüntető újabb részletes matematikai mérleg készítendő.

15. §. A népoktatási nyilvános tanintézetek és nyilvános kisedelővő intézetek tanítóinak és nevelőinek nyugdíjazásáról, valamint azok özvegyeinek és árváinak gyámolításáról szóló 1875: 32. t.-cz. 9. §-a, a 10. §. 2-ik pont második bekezdése, a 15, 16. §. 3-ik pont, 19, 20, 21, 22, 25. §-a, a 29. §. 1. és 2. pontja, a 30, 32, 38, 39, 41, 44, 45. §-ok hatályon kívül helyeztetnek.

E törvény végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter és a pénzügy-miniszter bízattak meg.

Gr. Csáky Albin s. k.,
vallás- és közoktatásügyi miniszter.

VEGYESEK.

Széchenyi István emlékezete. A legnagyobb magyar ember születésének évszázados fordulóját szeptember 21-én kegyelettel ülték meg az ország tanintézeteiben. E napon e szent név hangzott ezerek ajakán; leszállt az ő nagy szelleme az ifjúság közé, hogy Vesztaszüzként a hazaszeretet lángját élessze lelkeikben s fel-emelkedett az ifjak szíve ő hozzá, hogy emlékének hatása alatt tisztuljanak érzelmeik és nemes példájából erőt és bátorságot merítsenek a hazáért önzetlenül fáradni, küzdeni. Azt hisszük, kevés tanítóképző-intézet volt az országban, a mely Széchenyi emlékét nem ünnepelte volna meg. A fővárosi állami tanítóképző-intézetek külön-külön emlékeztek meg a nagy napról. A budai pedagógiumban Gyertyánffy István igazgató és Lovasányi Gyula tanár tartottak buzdító beszédeket az ifjúsághoz. A VI. ker. tanítóképző-intézet növendékei és tanári testülete Sebestyén Gyula tanár lelkesítő beszédének meghallgatása után koszorút helyeztek Széchenyi István szobrára. A budai állami tanítónőképző-intézet ifjúságának a szózat elneklése után Radó Vilmos olvasta fel Széchenyi élet- és jellemrajzát, mit szavalat követett s az ünnepélyt a himnusz elneklése fejezte be. A vidéki intézetek részé-

ről csupán Székelykeresztúrról kaptunk tudósítást. Az ünnepélyen részt vett a tanítóképző tanárikaron és az ifjúságon kívül az igazgatótanács több tagja, a helybeli unitárius algimnázium tanárikara, s a községi leányiskola két tanító-nője. A program a következő volt: 1. „Hymnus“ előadta a képezdei ifjúság. 2. „Megnyitó beszéd“ tartotta Borbély Sámuel igazgató-tanár. 3. Gróf Széchenyi István életrajza, irta és felolvasta Sándor Domokos tanár. 4. „Szózat“, énekelte az ifjúság. Az ünnepélyen jelen volt közönség a program mindenki pontját nagy figyelemmel s élénk érdeklődéssel hallgatta meg s megelégedésének és elismerésének minden szám után éljenzéssel adott kifejezést.

Tömeges kinevezések az állami tanítóképző intézetekhez. Kevés volt eddig iskola év, a melyet megelőzőleg oly bőven hullott volna a kinevezések áldása a miniszteriumnak rendesen igen szűk bőség szarujából. mint a jelenlegi év elején. Volt egy (illetve két) igazgatói kinevezés, továbbá három segéd tanár és egy gyakorló-iskolai tanító lépett elő rendes tanárrá, hat polgáriskolai tanítóból lett segéd-tanár, három okleveles zenetanárt neveztek ki képzőintézeti zenetanárrá és két elemi iskolai tanítót gyakorlóiskolai tanítónak. Mindazoknak, kik előléptetésben részesültek, szívből gratulálunk és kívánjuk, adjon az isten nekik erőt, kitartást nehéz hivatásuknak az eddighez hasonló buzgó és sikeres betöltéséhez. Azokat, a kik újonnan léptek a tanítóképző tanári testületbe, szintén örömmel fogadjuk és kérjük, működjenek lelkesedéssel, a nép és a népiskolai ügy iránti szeretettel, a mely a tanítóképző tanári szép és fontos feladat sikeres végzéséhez elengedhetetlen kellék. Engedjék meg azonban, hogy a mostani nem közönséges alkalommal a kinevezésekre vonatkozólag világért sem kifogást, hanem csak szerény megjegyzést tegyünk. Örvendünk, hogy a rendes tanári állások segédtanárokkal töltettek be, így legalább azon segéd tanárok közül, kik évek hosszú során át becsülettel működtek, néhányan elérték céljukat; szívesen elismerjük azt is, hogy a többi kinevezettek is olyanok, a kikben a képzőintézetek jeles tanerőket nyertek; azonban mégis helyesebb formája volna a kinevezéseknek, ha a megüresedő állások pályázat útján töltenék be. Ez egyéb okokon kívül azért is szükséges volna, hogy alkalom adatnék már működő tanároknak elemi és polgáriskolai tanítóknak is a pályázatra, a kik közül azokkal, a kik már kiváló érdemeket szereztek a gyakorlat és a pedagógiai vagy szakirodalom terén, szintén nyerne a tanítóképzés ügye. Végre egy kérdést! Miért léptetik előre (?) a segédtanítókat polgári vagy felsőbb leányiskolai tanítókké, miért nem képzőintézeti rendes tanítókké vagy igazgatókká?

A tanári személyzet változások intézetenként a következők:

Arad. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Benkő Kálmán* fiúmei áll. elemi isk. tanítót az aradi áll. tanítóképző int. gyakorló-iskolájához tanítónak nevezte ki.
Budapest. A vall. és közokt. miniszter *dr. Schreiner Márton* csurgói ker. rabbit az orsz. izr. tanítóképzőhöz a héber tantárgyak tanszékére kinevezte. **Esztergom.** A vall. és közokt. miniszter az esztergomi kath. tanítóképző-intézethez igazgató tanárrá *dr. Walther Gyula*, esztergomi főegyházmegyei áldozárt és tanítóképző tanárt kinevezte; *dr. Walther Gyula*t képességeinél fogva igen szerencsés választásnak tartjuk a minisztérium, illetve az esztergomi érsekség részéről. Az egyházi irodalom terén már szép nevet vívott ki magának, újabban az elhunyt Simor János esztergomi érsekről írt életrajza által keltett méltó feltűnést. **Győr.** A vall. és közokt. miniszter *Pataky Irma* szászvárosi áll. felső leányiskolai tanítónót a győri áll. tanítóképző-intézet igazgatójává egyelőre ideiglenes minőségben nevezte ki. Róla így a ir Nemzeti Nőnevelés: „*Pataky Irma* éveken keresztül volt az ungvári r. kath. papárvalányház igazgató-nője, több éven át volt magán leánynevelő intézete is, és így sok tapasztalattal a nőnevelés és tanítás hiányainak ismeretével foglalja el új állását.“ **Igló.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Baldás Endre* ottani segédtanárt végleges minőségben rendes tanárrá, *Putsch Tóbiás* ugyanottani gyakorló-iskolai tanítót rendes tanárrá, *Karoliny Mihály* képezdei tanári tanfolyamot végzett okleveles polgáriskolai tanítót ideiglenes minőségben segédtanárrá és *Belitzky Gusztávot*, az iglói áll. tanítóképző gyakorló-iskolájánál ideiglenesen alkalmazott okleveles tanítót, ugyanoda tanítónak nevezte ki. **Kolozsvár.** A vall. és közokt. miniszter *Kovács Béla* székelykeresztúri áll. tanítóképző segédtanárt a kolozsvári áll. tanítóképző-intézethez rendes tanárrá, *Stark Vilmos* brassói áll. iskolai tanítót, okl. zenetanárt a kolozsvári áll. tanítóképző-intézet zenetanárává. *Keul Sarolta*.

kolozsvári áll. tanítónőképző segédtanítónőt a kolozsvári felsőbb leányiskolához rendes tanítónővé végleges minőségben, helyébe pedig *Andrejka Saroltát*, lipótvárosi miklósi áll. polgári leányiskolai segédtanítónőt egyelőre ideiglenes minőségben segédtanítónővé nevezte ki. *Bartholomaeides Adél* kolozsvári áll. el. tanítóképző intézeti segédtanítónő az aszói ág. ev. polg. leányiskolához igazgatónővé választván meg, helyébe a miniszter *Than Irmát* nevezte ki segédtanítónőnek. **Máramarossziget.** A vall. és közokt. miniszter *Irsa Béla* okl. zene tanárt a máramarosszigeti áll. tanítóképző-intézethez ének és zenetanárrá egyelőre ideiglenes minőségben nevezte ki. **Modor.** A vallás- és közokt. miniszter a modori áll. tanítóképző-intézethez rendes tanárrá *Bakos Kálmán* ottani segédtanárt, helyébe segédtanárrá *Glückl Agost* kézmárki községi polgáriskolai tanítót, utóbbit egyelőre ideiglenes minőségben nevezte ki. **Znióváralfa.** A vall. és közokt. miniszter *Stepanko Albert* tanítóképző tanári tanfolyamot végzett okl. polgári iskolai tanítót és zenetanárt a znióváralfa áll. tanítóképzőhöz zenetanárrá egyelőre ideiglenes minőségben, *Zigány Zoltán* tanítóképző tanári tanfolyamot végzett okl. polg. iskolai tanítót ugyanoda segédtanárrá nevezte ki, utóbbi azonban ezen állásáról lemondván, helyébe *Kutnyánszky Jenő* okl. polgári iskolai tanító és zenetanár neveztetett ki.

Tudósítás vidéki kirándulásról. A zilahi m. kir. áll. tanítóképző 24 növendéke (3. 4. osztály) és 6 tanár az igazgatóval szept. hó 14—18 napjain tanulmányi kirándulást tett Nagy-Bányára, Felső-Bányára és vidékére az érezbányák és az olvasztás tanulmányozása céljából. Semmi által nem pótolható haszna van a tanító képzés terén az ilyen kirándulásoknak nemcsak a szaküzletek megismerése szempontjából, hanem vidék- és népmesmereti szempontból is. A szellemi mellett még az a haszon is háromlott az intézetre és az ifjúságra, hogy igen szép példány érzékövekkel terhelten tértek vissza, mely példányokat magukkal víve mint leendő néptanítók ezekkel iskoláikban az ásványtani gyűjtemények alapját vetik meg. Vajha minél többször nyílna alkalmunk ily tanulságos vidéki kirándulásokra! *Soós Antal*, kép. tanár.

IX. Kimutatás

a f. évi jun. 19-től szept. 24-ig befizetett tagdíjakról.

1890-re: Kriek Jenő (4 frt), Niernzee József (2 frt).

1881-re, I. félévre: Niernzee József (2 frtot).

1891-re, II. félévre: Dr. Bartsch Samu, Bene Gyula, Bocskay Kristóf, Józsa Károly, Mánczos József, Nágel Sándor, Petrovác István, Scherer Sándor (2—2 frtot).

1891-re: Hodossy Béla, Lakits Vendel, Nagy László, Nogely István, Orbók Mór, Perényi János, Ruppenthal Lajos, Soós Antal, Sz. Szabó Géza, Stark Lajos, Tóthfalussy Dániel (4—4 frtot).

A f. évi tagdíjakból tehát befolyt 34%

Budapest, 1891. szept. 24.

(VI. Aradi utca 68.)

Komáromy Lajos
egyes. pénztárnok.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Tisztelettel értesítjük lapunk olvasóit, hogy a szerkesztői hivatal november 1-én a **József körút 85.** számú házba költözik át.

N. A. Újvidék. Örvendetes, hogy nemes lelkesedéséből ennek az ügynek is jut. Köszönöm beleegyezését. — E. J. Ungvár. Köszönöm. Kérek többet is! — F. A. Csáktornya. Levél postafordultával ment. E számba nem fért. Köszönettel fogom venni az ígért beváltását. — H. G. Déva. A szolgálton a napokban szerencsésen túlestem. Régen nem kaptam levelet. Az ígért dolgokat várom. — K. S. Igló Várom az ismertetést. — M. I. Csáktornya. Jön-e a folytatás? — P. F. Kolozsvár. Tisztelettel kérem az ez évi értesítőt a lapnak megküldeni.

Felelős szerkesztő: **NAGY LÁSZLÓ.**